№ 108 ՈՒՐԲԱԹ, 22 ՄԱՅԻՍԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆԶՕՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 22 ՄԱՅԻՍԻ № 108

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ. Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տ ե լ ե ֆ օ ն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տ ե լ ե ֆ օ ն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».

TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲԼԻ

Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խընդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Ցայտարարութիւնների համար պէտք վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Մարիամ Մովսէսեան Սակայեանց իր զաւակների հետ միասին, նոյնպէս և Մարգարիտ և Արշակ Մելիք-Ցարութիւնեանները յայտնում են իրանց խորին շնորհակալութիւնը բոլոր այն բարեկամներին ու ծանօթներին, որոնք թէ անձամբ և թէ նամակներով ու հեռագիրներով յարգեցին հանգուցեալ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՍԱԿԱՅԵԱՆՑԻ

341. Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ը։ 1—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մասնակցութեամբ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ

Ուրբաթ, մայիսի 22-ին կ ը ն ե ր կ ա յ ա ց ն է

ՄԷԴԷԱ

4 գործ. և 5 պատկերով, հեղ. Սուվօրին-Բուրենինի, թարգմ. Մելիք-Շահնազարեանի։

Շաբաթ, մայիսի 23-ին կը ներկայացվի առաջին անգամ հայ բեմի վրա ՇԷՔՐԻ ԳԱՆԷՄԻ

պ ի ե ս ը

ԱՆԹԱՐ

(ԱՐԱԲՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ)

5 գործ., որի բնագրից թարգմանել է պ. Վրթանէս Փափազեանը։

Պատրաստված են յատուկ զգեստներ և դեկորացիաներ։

Տեղերի գները սովորական են։ Սկիզբը ճիշդ ժամը 8-ին։

Տոմսակները վաճառվում են թատրոնի կասսայում։

Ռեժիսեօր՝ ՍԵՒՈՒՍԵԱՆ

ԱՅԴ.—Կիրակի, մայիսի 24-ին—վերջին ներկայացում Աւերակների վրա ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ.

տա. (ա. օ.) 342. 2—1

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—օ—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

—օ—

ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

20 մայիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Մայիսի 18-ին ծովամերձ ուղղութեամբ մեր թնդանօթները աջողութեամբ ամրակոծեցին թիւրքական խրամատները և աւերածումներ գործեցին նրանց մէջ։

Վանի շրջանում նահանջող թիւրքերին հալածելը մենք շարունակում ենք։

Մնացած ուղղութեամբ փոփոխութիւն չը կայ։

—

21 մայիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Մայիսի 19-ին ծովամերձ ուղղութեամբ սովորական հրացանաձգութիւն է։

Օլթիի ուղղութեամբ մեր հետախոյզ զօրախմբերը գործում են աջող։

Մեր զօրքերը առանձին պարտութիւն տուին թիւրքերի մի զօրաբաժնի Կօսրիկ գիւղի մօտ, Վանի ուղղութեամբ, Չիլխիչան լեռնանցքի շրջանում։

Մեր զօրքերը, հետապնդելով Մանգլօվի մօտից նահանջող թիւրքերին, հասան Բակօվ և Զախա գիւղերին, որտեղից աջող կռւից յետոյ ցիրուցան արին թիւրքերին դէպի հարաւ և արևմուտք։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԷԼՈՒՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

19—20 մայիսի

ՍՕԼՈՒՆ.—Միտիլենա կղզուց հեռագրում են.

Կատաղի յարձակումներից յետոյ, որոնք տևեցին երկու օր, դաշնակիցները գրաւեցին Գալիպօլի թերակղզու գլխաւոր բլուրներ—Կրիտեան և Ակիբաբան։ Երեկ նոր զօրքեր ափ իջան թերակղզու զանազան կէտերում։

Դաշնակից նաւատորմը երէկ կործանեց Ակալխայդար և Էրէնքօյու քաղաքները փոքր-ասիական ափում։

Գաբամիդ հրուանդանի մօտ նկատվել են երեք սուզանաւ, որոնք դիմեւլիս են եղել Դարդանէլի ուղղութեամբ։

ՊԱՐԻԶ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն Դարդանէլի պատերազմական գործողութիւնների մասին։

Մի քանի օր շարունակ կռիւները տեղի էին ունենում փոքր տարածութեան վրա ամեն անգամ յօգուտ դաշնակիցների։

Կերեվէսդէր ձորի արևմտեան խառուտքի վրա գաղութային գնդի մի խումբ կամաւորներ մայիսի 15-ին գրոհ տալով վերցրին խրամատների վրա իշխող մի ամրութիւն, որ կառուցել էր թշնամին իր զօրագծի ձախ վերջաւորութեան վրա։ Մեր զօրքերը յարձակում գործեցին այնպիսի արագութեամբ, որ թիւրքերը, յանկարծակիի գալով, փախան, ցոյց չը տալով դիմադրութիւն։

Մենք վանեցինք երկու հակայարձակում, որ ձեռնարկել էին թիւրքերը խոշոր ուժերով յիշեալ ամրութիւնը ետ խլելու նպատակով։ Ընդ սմին թշնամին կրեց մեծ կորուստներ։

Բրիտանական զօրքերը իրանց հերթին փայլուն աջողութիւն տարան, վանելով Կարա-Թէփէի մօտ կատարված կատաղի յարձակումը։

ԱԹԷՆՔ.—Տեղիս լրագիրների տեղեկութիւնների համաձայն, դաշնակիցները Սէդիլ-բահրի դիմաց ջրասուզել են թշնամու մի սուզանաւ։

Տենէդօսից հաղորդում են, որ Սէրկիտիլպաղրի նաւարկու ընկերութեան շոգենաւերից մինը և «Մատիսուսէ» շոգենաւը զօրքերով և ռազմամթերքով երէկ Մարմարա ծովում ջրասուզվել են անգլիական սուզանաւից։

Գալիպօլի թերակղզում դաշնակիցները ձեռնարկել են վճռական յարձակման, ստանալով օգնութիւն զօրքերով ու ծանր թնդանօթներով։ Լուրջ աղբիւրներից բղխող տեղեկութիւնների համաձայն, թիւրքերի կորուստները 100,000 մարդուց անցնում են, որովհետև թիւրքերը գերմանացիների օրինակով յարձակումներ են գործում խիտ զօրաշարքերով։

Ցոյն կամաւորների լեգէոնը Մուդրոսում գլխավարժութիւններ է կատարում ֆրանսիացի օֆիցէրների ղեկավարութեամբ։

Մուդրոսի ծոցը փակված է, որպէսզի թշնամու սուզանաւերը մուտք չունենան։

ԼՈՆԴՕՆ.— Պաշտօնապէս հաղորդվում է.

Կահիրէ եկած թիւրք գերիները պնդում են, որ Գալիպօլի թերակղզում թիւրքերի կորուստները ահագին են։ Ամբողջ գնդեր ոչնչացել են։ Մանաւանդ մեծ է կորուստը օֆիցէրների մէջ։ Գեներալ Սանդէրս հրամայեց յարձակում գործել Կրիտիայի մօտի բրիտանական դիրքերի վրա։ Թիւրքերը ընկնում էին դաշնակիցների պրօժեկտօրների լոյսի տակ և, յարձակվելով խիտ, սեղմ շարքերով, կրում էին ծանր կորուստներ հրացանային և գնդակացիրային կրակից։ 3000 հոգի ունեցող գնդից՝ կռւից յետոյ՝ մնացին միայն 120։ Մի ուրիշ տեղ դաշնակիցները ամբակոծում էին գիշեր ժամանակ խմբված թիւրքերին։ Արաբ օֆիցէրի ասելով, թիւրքերը կորցրել էին յամենայն դէպս 40,000 մինչև այն օրը, երկու շաբաթ առաջ, երբ նա գերի ընկաւ։ Առանձնապէս ծանր կորուստներ են պատճառում բրիտանական գնդակացիրները և նաւատորմի թնդանօթները։ Գերիներից շատերը հայհոյում են գերմանացիներին։

ՍԱՐՍԱՓԸ Կ. ՊՕԼՍՈՒՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

19 մայիսի

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ.—Կ. Պօլսից մայիսի 13-ից հաղորդում են, որ երէկ, կէսօրվայ ժամը 1-ին, Ղալաթիայի առևտրական կենտրոնը, նաւահանգիստը, նաև ամբողջ քաղաքը սարսափի մատնվեցին, որ առաջ եկաւ նաւահանգստում անգլիական կամ ֆրանսիական սուզանաւի երևալուց՝ ամերիկեան նաւի մօտ, որ իսկոյն ծածանեց ազգային դրօշակ, որպէսզի ապահովէ իրան յարձակումից։ Յետոյ սուզանաւը երևաց ծովափի առաջ, ուր կանգնած էին շոգենաւեր զօրքերով։ Սուզանաւը ական նետեց, որից ջրասուզվեց խոշոր նաւերից մինը զօրքերով, փչացվեց միւսը և ջրասուզվեց քարածուխ բեռնած մի նաւ։ Հէնց որ լսվեց ականի պայթումը, երևացին թիւրքական ականանաւերը և ամեն ուղղութեամբ սկսեցին կրակել ապարդիւն։ Նաւերը սկսեցին զօրքերին ափ իջեցնել, որովհետև զինւորները հրաժարվեցին ճանապարհվել։

Իրարանցման ժամանակ քաղաքում մի քանի խանութ կողոպտվեցին։

Սուզանաւի այդ ցոյցը ահագին յուզմունք առաջ բերեց ազգաբնակութեան մէջ։ Զօրքերի առաքումը Դարդանէլ ծովով դադարեց։ Նաւահանգստում գտնվող բոլոր նաւերը դիմեցին Ոսկեղջիւր, ինչպէս նաև բոլոր ռազմանաւերը, բացի «Գեբէնից», որ գտնվում է հին ռազմանաւերի ետևի կողմում։

ԲՌՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՎՐԱ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

19 մայիսի

ԼՈՆԴՕՆ.—Կ. Պօլսից հեռագրում են.

Թալէաթ-բէյը մարդ ուղարկեց հայոց պատրիարքի ետևից, որ, սակայն, հրաժարվեց գալ Բ. Դուռ։ Դրանից յետոյ պատրիարքի ետևից ուղարկվեց աւտօմօբիլ, որը բերեց նրան սրտաքին գործերի մինիստրութիւն, ուր պատրիարքի և Թալէաթ-բէյի միջև տեղի ունեցաւ տաք խօսակցութիւն, ըստ որում Թալէաթ-բէյը կշտամբեց պատրիարքին հայերի վարմունքի համար։ Յետոյ պատրիարքին բաց թողին նախազգուշացնելով՝ լինել ապագայում աւելի հնազանդ։

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

19 մայիսի

ԼՈՆԴՕՆ.—Անգօրայում կախաղան են բարձրացրել 30 հայ։

ԼՈՆԴՕՆ.—Կ. Պօլսից ստացված վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, Բօսֆօրում գտնվող «Գեբէնը» իրապէս դարձել է գործելու անընդունակ։

Դարդանէլում կատարվող դէպքերը Կ. Պօլսում առաջ են բերում մռայլ տրամադրութիւն, որի պատճառով ուժեղանում է այն հոսանքը, որ կողմնակից է նեղուցը բանալուն և հաշտութեան մասին բանակցութիւններ սկսելուն։

Երբ բրիտանական սուզանաւը յարձակում գործեց Կ. Պօլսում, ընդհանուր իրարանցման մէջ ամբոխը վազվզում էր փողոցներում, աղաղակելով «ռուսները գալիս են»։

Գերման օֆիցէրները պահանջում են, որպէսզի Գալիպօլի թերակղզին ուղարկվեն որքան կարելի է մեծ թւով զօրքեր, ուր, ինչպէս սպասվում է, թիւրքերը ցոյց են տալու ամենամեծ դիմադրութիւն։

ՊԱՐԻԶ.—Ծովային մինիստրութիւնը հաղորդում է.

Ի նկատի ունենալով, որ Կաիֆի գերմանական հիւպատոսը դրդում էր թիւրքերին գնդակահարել այն մակոյկը, որի մէջ նստած էր պատգամաւորը, նաև դրդում էր սրբապղծել Բօնապարտի զինւորների գերեզմանները, Սիրիայի ջրերում լողացող ֆրանսիական նաւատորմի հրամանատարը մի յածանաւ ուղարկեց, պատուիրելով աւերել գերմանական հիւպատոսարանը, նախազգուշացնելով այդ ռմբակոծութեան պատճառների մասին թիւրք իշխանութիւններին։ Ռմբակոծութիւնից տուժեց միայն հիւպատոսարանը։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ.—Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ քարածուխի պակասութիւնը սկսում է անհանգստութիւն պատճառել թիւրքաց կառավարութեան։ Որովհետև շուտով փամփուշտի գործարաններն անկարող են լինելու շարունակել աշխատանքները և թիւրքաց նաւատորմը կը դատապարտվի անգործունէութեան, ուստի մտադրութիւն կայ յուսահատական ջանք գործ դնել քարածուխ բերելու Զօնգուլդակից Սև ծովով, չը նայած որ շոգենաւերը կարող են ենթարկվել ռուսաց նաւատորմի յարձակման։

—

(Լրագիրներից)

◆ Կ. Պօլսից ուղարկված պահանջի համաձայն, Էրզրումից վերջերս շտապով տարվեց ծանր թնդանօթների մի մասը, որոնք նշանակված էին Էրզրումի բերդերի պաշտպանութեան համար։ Միաժամանակ Կ. Պօլիս մեկնեց Էրզրումի բերդապահ զօրքերի ինժեներական գնդերի մի մասը։ Այդ ամենը կատարվեց Դարդանէլում թիւրքերի ունեցած հսկայական կորուստները լրացնելու նպատակով։

Դիւանագիտական շրջաններից բղխող տեղեկութիւններից երևում է, որ Թիւրքիայում ներկայումս, Իտալիայի հանդէս գալուց յետոյ, տեղի են ունենում թիւրք զօրամասերի միջև տեղաշարժումներ։

Այն ընտրովի զօրքերի մի մասը, որ յատկացված էին կովկասեան զօրաճակատի համար, ուղարկվում է Դարդանէլի շրջանը, իսկ կովկասեան ռազմաճակատում փոխարինվում է աւելի պակաս ընտիր զօրամասերով։ Իտալիայի հանդէս գալուց յետոյ, թիւրք զօրքերի առաքումը կովկասեան ռազմադաշտը և Պարսկաստան կատարվում է ոչ այնքան լայն ծաւալով։ Թիւրքերն առայժմ հրաժարվել են Պարսկաստանում իրանց զօրամասերը մի զօրաբանակով ուժեղացնելու մտքից։ Թիւրքերի ունեցած անաջողութիւնները Պարսկաստանում և նրանց նահանջը Ուրմիայի մօտից առաջացաւ այն բանից, որ նրանք հնար չունէին նոր օգնութիւն ստանալու։ Ընդ սմին՝ թիւրքերի ռազմամթերքների պաշարը վերջին ժամանակ պակասել է թէ Դարդանէլում ապրելու և թէ այն պատճառով, որ անկարելի է ստանալ հարկաւոր քանակութեամբ զէնք Գերմանիայից։

(«Т. Л.»)

◆ Վանի և Ուրմիայի գրաւումը ռուսներից ահագին տպաւորութիւն է գործել նաև Բաղդադում։ Պարսկաստանից ստացվող տեղեկութիւնների համաձայն, Բաղդադի արաբական զօրքերի մի մասը, որ ուղարկվելու էր Պարսկաստան, ապստամբվել է և հրաժարվում է գնալ։ Մահմէդականները ասում են, որ ամենից դժկամութեամբ կռւի են գնում արաբները, որոնց մէջ պատերազմը բոլորովին ժողովրդականութիւն չէ վայելում։

(«Т. Л.»)

◆ Պետրօգրադի թերթերին հաղորդում են, որ երիտասարդ-թիւրքերը ոչ միայն ուղարկեցին Ջավիդ փաշային Բեռլին յայտնելու, որ Թիւրքիան մտադիր է կնքել անջատ հաշտութիւն, այլ և բանակցութիւններ են սկսել Աբդուլ-Համիդի կողմնակիցների հետ և խնդրում են նրանց աջակցութիւնը հաշտութեան բանակցութիւնների ժամանակ։

◆ Դաշնակիցները ենթադրում են, որ գերմանական սուզանաւերի կայանը գտնվում է Իզմիրի ծոցում։ Դաշնակից նաւատորմը ձեռնարկել է Փոքր-Ասիայի ծովափի ուժեղ ռմբակոծութեան։

◆ Հաղորդում են, որ «Գեբէնը» այս օրերում եղել է Սև ծովում, ուր հազիւ է ազատվել սուզանաւի յարձակումից շնորհիւ իր արագութեան։

◆ Կ. Պօլսում պայքար է մղում երկու կուսակցութիւն. մէկը՝ մեծ վէզիրի և Թալէաթ-բէյի գլխաւորութեամբ պահանջում է հաշտութիւն կնքել, միւսը՝ Էնվէրի գլխաւորութեամբ կողմնակից է պատերազմը շարունակելուն։ Երկրում խռովութիւն է սկսվել։ Կ. Պօլիսը վերածված է բերդի։

ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄԻՑ

(Սեփ. թղթակցից)

—

Կարս, 8 մայիսի

Կըղը-Կայայից՝ Դիզէի վրայով անցածգործով Կարս և այստեղ հանդիպեցի Դիարբէքիրից Պատնոսի վրայով եկած մի մշեցու, որը նորից վերադառնում էր իր միսիան կատարելուց յետոյ դէպի Վան, այնտեղից Դիարբէքիր։ Այդ մշեցին, որ երիտասարդ մի հայ է, որի խնդրի համաձայն անունը չեմ տալիս, երբ ինձանից իմացաւ Վանի գրաւումը, որի մասին դեռ չը գիտէր, նրա ուրախութեանը չափ չկար, նա սկսեց երեխայի նման հեկեկալ։

— Ուրեմն ես աճապարեմ,—արցունքը կլանելով ասաց նա ինձ։—Դուք չէք կարող երևակայել, թէ ինչ զուլումներ են քաշում հայերը։ Դաշտերում հայ գիւղ չէ մնացել, աւերվել են բոլորը։ Եթէ մենք զէնք ունենայինք որոշ չափով, այդ անիծեալ քիւրդերի կամայականութեան վերջ կը դնէինք։ Փոքր Ասիայում, որ Վանը փրկվեց. այնտեղ մեծ կոտորած էր սպասվում։ Թիւրքերն ու քիւրդերը ստիպեցին հայերին զէնքը կանգնել։ Ապա ինչ անէինք, դարձեալ մեր պարանոցները դէմ տայինք, ինչպէս 90-ական թւականին։ Ոչ, վճռել են դիմադրել՝ թէև հէնց մահակով՝ և մեռնել պատւով։ Սասունը դեռ ամուր է, նա դեռ դիմադրում է. դիմադրում է և Դիարբէքիրը. այժմ հայերը գործում են երեք կենտրոնում՝ Սասունում, Դիարբէքիրում և Կիլիկիայում։ Ես Դիարբէքիրից դուրս եմ եկել ապրիլի 14-ին։ Մինչև այդ օրը մեծ զոհեր չենք տուել։ Մեծ մասամբ զոհվել են կանայք և երեխաները։ Կիլիկիայում, յատկապէս Զէյթունի և Մարաշի շրջանում, այժմ ուժը հայերի կողմն է. ով ինչով կարող է՝ զինվել է։ Շատերն անգամ կռւում են։ Գիտեն ամենքը, որ այս անգամ մեռնել-ապրելու կռիւն է, թիւրքահայի «լինել չը լինելու» խնդիրը։ Ապրիլի 6-ից բաւական զօրքեր են եկել Մերսին և Ադանա։ Մենք մեծ յոյս ունէինք Իսկենդերունի վրայով Անգլիայի աջակցութեամբ ռազմամթերք ստանալ։ Բայց աւաղ, այդ մասին մտածող չը կայ։ Այժմ այդ գիծը՝ եկած զօրքերի պատճառով՝ անապահով է։ Նրան ուզում են քարուքանդ անել աւերածներ

բանը՝ Զէյթունը։ Ա՜խ, եթէ նրանք զէնքի պաշար ունենայի՜ն։

— Ի՞նչ է պատճառը, որ Թիւրք կառավարութիւնը վճռել է այդպէս ջնջել հայերին,—հարց տուի ես նրան։

— Էֆէնդիմ, ուղիղն ասած, հայ ասկերները ամեն տեղ, հնար եղած դէպքում, մեծ չարիքներ են պատճառել, իսկ շատերը խոյս են տուել զինուորակոչութիւնից և թաքնուել լեռնային գիւղերում, իսկ այժմ, երբ Թիւրքերը ամեն քայլափոխում անաջողութեան են ենթարկւում, բոլորը վերագրում են հայի դաւաճանութեան։ Բացի դրանից՝ նրանք պնդում են, որ եթէ հայը չը լինէր, երբէք Թիւրքը պատերազմ չէր սկսի ռուսի հետ։ Այդ հայերն են, որ շարունակ Եւրոպայի ուշադրութիւնն են գրաւել և Թիւրքերի ներքին գործերը դարձրել միջպետական հարց։ Նրանք ասում են. «Միևնոյն է՝ մենք կործանւում ենք, բայց մինչ այդ՝ հային պիտի ջնջենք, որ Թիւրք պետութեան անկման միակ խթանն է եղել։ Մեր վրէժը սրանով պիտի լուծենք»։ Ամեն տեղ այդ են քարոզում և պնդում։ Մենք հայերս արդէն ամեն օր սպասում էինք, որ այսօր-վաղը մեզ կը սկսեն մորթել։ Եւ այդ բանը չուշացաւ։ Ապրիլի սկիզբներից սկսվեց այդ սոսկալի դաւը։ Այժմ աւելի վատ, երբ Վանը առնվել է։ Նրանք իրանց վրէժը պիտի առնեն մնացած հայերից։ Բիթլիսի շրջանում խոշոր կոտորածներ են եղել, Մուշի շրջանում նոյնպէս, ինչպէս և Մանազկերտի շրջանում։ Արճէշը հիմնայատակ կործանված է։ Թիւրքերը կենտրոնացած են Բիթլիսում և Մանազկերտում, իսկ Դիարբէքիրի շրջանում՝ հայերը, որոնց մեծ մասը հաւաքվել են կոտորածների վայրերից։ Եթէ այժմ Վանի ուղղութեամբ գործող զինված հայ վաշտերը կամաւորների գնդով անցնեն դէպի Բիթլիս, Մանազկերտի Թիւրքերն ու քիւրդերը կամայ ակամայ պիտի գնան դէպի Էրզրում, որով Սասունն ու Մուշի շրջանը կազատվեն վերջնական կործանումից, իսկ սրա հետևանքը կը լինի և այն, որ Դիարբէքիրի հայ կռուողները հնար կունենան տեղացի քիւրդերին ու Թիւրքերին լաւ դաս տալ, մինչև որ մեր բոլոր ապստամբները զէնք ձեռք բերեն։ Այնուհետև, հաւատացնում եմ ձեզ, Վանի, Մուշի, Դիարբէքիրի շրջանների տէրը մենք կը լինենք։ Հաւատացնում եմ, Մուշն էլ, Բիթլիսն էլ, Մանազկերտն էլ, Դիարբէքիրն էլ հեշտութեամբ պիտի նուաճվեն։

— Մի՞թէ նիզամի զօրքեր չեն կռւում ձեզ հետ։

— Նիզամի զօրք համարեա չը կայ։ Կայ միայն Մանազկերտում և Բիթլիսում, բայց շատ քիչ, հազիւ մի ֆիրկա երկու տեղում։

Այստեղ ստիպված էինք մենք բաժանվել իրարից, որովհետև ես պիտի անցնէի դէպի Իգդիր։ Ինձ սպասում էին ընկերներս։

Արգար Գայազատ

ՄԻԽԱՅԼՕՎՍԿԻՆ ՎԱՆԻ ԳՐԱՒՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Рус. Слово»-ում Միխայլօվսկին Վանի գրաւման առիթով գրում է.

«Մեր քաջարի զօրքի ձեռքով Վանի՝ Թիւրքաց Հայաստանի մայրաքաղաքի և համանուն վիլայէթի կենտրոնի առումը ռազմագիտական տեսակէտից ներկայանում է կովկասեան բանակի գրեթէ ամենից պանծալի աջողութիւնը՝ Սարըղամըշի և Կարաուրգանի տակ Թիւրք գլխաւոր բանակների ջախջախումից յետոյ։ Թէև Վանի բերդը վաղուց աւերակ է, բայց և այնպէս Վանը տակաւին խիստ կարեւոր ռազմակէտ էր Էրզրումից արևելք Թիւրք բանակի համար։ Վանի էական կարեւորութիւնն ու նշանակութիւնն այն է, որ այդտեղով է անցնում կարճ ու յարմարագոյն ճանապարհը Սև ծովից դէպի Պարսկաստան, այլ խօսքով՝ Էրզրումից Թաւրիզ։ Այսպիսով Վանի առումն ապահովում է մեզ Ատրպատականից սպասված հարուածից, մեր ռազմական դասաւորութեան ձախ թևի շրջապատված լինելուց։ Ճիշդ է, Ուրմիայի և Սօուջ-Բուլաղի շրջանում, Ուրմիայի լճի հարաւային մասում դեռ մնում են Թիւրք ուժեր, բայց որովհետև այդ ուժերը այժմ կտրված են Էրզրումից, ուստի ստիպված են անցնել Մուսուլ, այլ խօսքով Միջագետք, ուր պատերազմ վարելու տեղական պայմանները սակաւ են։ Բացի դրանից՝ Բաշ-կալէի առումով մեր զօրքերը դուրս եկան Զաբ գետի վերին հովիտը և սպառնում են Մուսուլից ու Դիարբէքիրից Ուրմիա տանող գծին, որ կտրում է Զաբ-սուն։

«Վանի առումը մեծ դժուարութիւններ ունէր։ Վանի սարահարթը երեք կողմերից (հիւսիսից, արևելքից և հարաւից) շրջապատված է բարձր լեռներով՝ 8—10 հազար ոտնաչափ բարձրութեամբ, որոնք ձիւնից ազատւում են միայն ամառը։ Ապրիլին, երբ սկսվեց մեր զօրքերի առաջխաղացութիւնը դէպի Վան, լեռնանցքներում մեզ ընդդիմանում էին ոչ միայն քիւրդերն ու Թիւրքերը, այլ և աւելի վտանգաւոր թշնամին՝ ձիւնախառն բուքը։ Բայց և այնպէս Թափարէզից Վան 170 վերստ տարածութիւնը մեր զօրքը կտրել անցել է 12 օրում։ Դրա շնորհիւ մեր զօրքը հասաւ Վան, երբ Թիւրքերը դեռ զգաստութեան չէին եկել։ Տալով միայն գերի 1000 հոգի՝ Թիւրքերը շտապ նահանջել են դէպի Ոստան, որտեղից էլ Բիթլիս։

«Այդտեղից սակայն վրա է հասնում մեր զօրասիւնը, որ Մանազկերտը գրաւելով՝ դիմում է դէպի Բիթլիս, որից այժմ հեռու է 65 վերստ. մինչդեռ Թիւրքերը նոյն տեղը հասնելու համար պիտի կտրեն 110 վերստ տարածութիւն։ Այսպիսով, մեր զօրքերի Թիւրքերից վաղ Բիթլիս հասնելու յոյսը տեղին է։ Հայաստանի երկրորդ մայրաքաղաք Բիթլիսի առումից յետոյ Վանայ լճի ամբողջ շրջանը կը լինի մեր ձեռքին։ Մեր զօրքերն արդէն ըստ ամենայնի ապահովել են Եփրատի ամբողջ վերին հովտի նուաճումը։ Միաժամանակ մենք առաջ խաղալով դէպի Մանազկերտ ու Կոփ՝ հարաւ-արևելքից սպառնում ենք շրջափակված լինել Թիւրք գլխաւոր ուժերին Էրզրումի ուղղութեամբ։ Ի հարկէ, Եփրատից մինչև Էրզրում դեռ հեռու է։ Ձախ թևին, Օլթի-չայի և Սիվրի-չայի ակունքներին և Թորթում-գէօլ լճից դէպի հարաւ Թիւրքերը նոյնպէս շարժվում են Էրզրումի ուղղութեամբ։ Բայց և այնպէս, իր ձախ թևի վտանգվելու սպառնալիքից զրկված՝ թշնամին մեծ ուժեր է կենտրոնացնում Ճորոխի ակունքներին. այդ ուժերը ամենից կարծիքով հասնում են եօթ դիւիզիայի (89—90 ջոկատի)։

«Արդեօք չէ՞ն երազում կրկնել Արդահանի գործողութիւնները»։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

20 մայիսի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Մայիսի 18-ին Շավէլի շրջանում մենք աջողութեամբ վանեցինք թշնամու մի քանի յարձակումները։

Վիսլայի ձախ ափում՝ Նարէվի զօրաճակատում մայիսի 19-ին թշնամին մանր ուժերով մի քանի յարձակումներ գործեց, որ մենք աջողութեամբ վանեցինք։

Գալիցիայում մայիսի 18-ից Վիսլայի և Պերէմիշլի միջև գտնվող զօրաճակատում աստիճանաբար զարգանում էր չափազանց յամառ ճակատամարտ. Մեր զօրքերը հասան բաւական լուրջ աջողութիւնների Ստորին Սանի ձախ ափում, գրաւելով մի քանի գիւղեր։ Միևնոյն գետի աջ ափում մենք աջողութիւն ունեցանք Կանիեկուվ գիւղի շրջանում, ուր մենք գերի բռնեցինք 1200 զինուոր և 22 օֆիցեր, ձեռք ձգեցինք 8 գնդացիր։

Պերէմիշլը ռմբակոծվեց 16 դիւյմանոց ծանր թնդանօթներով։ Յարձակումները վանելիս թշնամու ձեռքն անցան մեր թնդանօթներից մի քանիսը, որոնք մինչև վերջին ռումբը կրակում էին թշնամու զօրամասերի վրա։

Լրացուցիչ տեղեկութիւնների համաձայն, № 7 բերդի մօտ մենք բռնել ենք կրկին 200 գերի և ձեռք ենք ձգել 8 գնդացիր։

Պերէմիշլի և Դնեստրի մեծ ճահճի միջև փոփոխութիւն չը կայ։

Տիսմէնիցայի և Ստրիյի միջև թշնամին անագին ուժերով և մեծ թւով ծանր թնդանօթներով յախուռն յարձակումներով կարող եղաւ գիշերվայ ընթացքում և մայիսի 19-ի առաւօտը որոշ աջողութիւն ձեռք բերել։ Կռիւները շարունակվում են։

Բիստրիցա գետի աջ ափում մենք գրաւեցինք թշնամու դիրքը և բռնեցինք 150 գերի։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

19—20 մայիսի

ՓԱՐԻԶ.—Ցերեկվայ պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

«Արրասի շրջանում գիշերվայ ընթացքում տեղի էին ունենում կատաղի կռիւներ։ Էկյուռլէտ-Սուշէի մօտ տեղի ունեցաւ ձեռնամարտ, որի մէջ մենք գերակշռութիւն ունեցանք։ Նոտր-Դամ-դէ-Լորէտի արևելեան կողմում մենք գրաւեցինք գերմանական խրամատները։ Չափազանց կատաղի կռիւ սկսվեց Սուշէի շաքարի գործարանի մօտ, ուր մենք գերեցինք մօտ 60 հոգի։ Վօգէզներում, Սէն-Դիէից դէպի հիւսիս մենք վանեցինք թշնամու յարձակումը նրա համար խոշոր կորուստներով»։

ԼՈՆԴՈՆ.—Ծովակալութիւնը հաղորդում է, որ գերմանական «ցէպպէլինները» Լոնդոնի շրջանում նետեցին 90 ռումբ։ Այդ ռումբերից ծագեց հրդեհ մեծ թւով, որոնցից միայն 3-ը պահանջեցին հրդեհաշէջների օգնութիւն։ Ոչ մի հասարակական շինութիւն չը տուժեց։ Սպանվեցին 2 երեխայ, մի տղամարդ և մի կին, մի այլ կին վիրաւորված է մահացու։ Մի քանի հոգի վէրքեր ստացան։

ՓԱՐԻԶ.—Երեկոյեան պաշտօնական հաղորդագրութիւնը յայտնում է. «Արրասի հիւսիսում զարգացան չափազանց տաք պատերազմական գործողութիւններ։ Մենք նորէն առաջացանք։ Չը նայած մի քանի կատաղի հակայարձակումներին, թշնամին չը կարողացաւ հանել մեզ Սուշէի մօտ գրաւած խրամատներից։

«Սուշէի շաքարի գործարանի մօտ սկսված տաք ճակատամարտը, որ տևեց 2 օր, վերջացաւ մեզ համար նպաստաւոր կերպով. մենք ձեռք ձգեցինք գործարանը։ Գիշերը թշնամին նորից գրաւեց գործարանը, բայց արևածագին մենք վանեցինք նրան և մնացինք դիրքի տէրը, չը նայած բոլոր հակայարձակումներին։ Ընդ սմին մենք թշնամուն պատճառեցինք ծանր կորուստներ։

«Մէնիլի շրջանում մենք ձեռք ենք ձգում մէկը միւսի ետևից գերմանական խրամատները։ Մենք գերեցինք 150 հոգի։

«Լէպրէտրի անտառի մօտ կատաղի ռմբակոծութիւնից յետոյ թշնամին խլեց մի քանի խրամատ։ Մնացած ամբողջ գրաւած տարածութիւնը մեր ձեռքում է»։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

19—20 մայիսի

ՀՌՕՄ.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Այսօր առաւօտեան թշնամու մի աէրօպլան երևաց Բարրի քաղաքի վրա, միւսը Բրինդիզիի վրա։ Աէրօպլանները մի քանի ռումբ նետեցին Բարիում։ Ռումբերից մէկը պայթեց մասնաւոր տան տանիքի վրա։ Նրա բեկորներից վիրաւորվեց 15 տարեկան երեխայ, որ մեռաւ վէրքերից։ Բրինդիզիիում թեթև վիրաւորվել են երկու հոգի։ Աննշան կերպով վնասվել են երկու մասնաւոր տուն։

ՀՌՕՄ.— Իտալացիների արշաւանքը մինչև օրս ուղղված էր Տիրոլի երեք ուղղութեամբ՝ Տրէնտինօ, Կարնիա և Ֆրիուլ և բոլորն էլ ի նպաստ իտալացիների էր։ Աւելի կարեւոր պատերազմական գործողութիւններ տեղի են ունենում Տիրոլի սահմանում՝ Տրէնտինօյում։ Մի շաբաթվայ ընթացքում զօրքը այդ զօրագծի մի մասը փոխադրեց աւստրիական երկիրը, դէպի Գարդա լիճը։ Միաժամանակ զօրքը գրաւեց կարեւոր լեռնանցքներ Էչ գետի երկու կողմում։ Գրաւված լեռնանցքները իշխում են այն ընդարձակ դաշտի վրա, ուր շուտով տեղի են ունենալու ռազմական գործողութիւններ։

Ծովային և օդային նաւատորմերի միացեալ գործողութիւնները հասան իրանց նպատակին, առաջ բերելով հրդեհ Պօլում, աւերում առաջ բերելով Տրիէստում և Մոնֆալկոնէի նաւաշինարանում։

Հարկ է յիշել, որ իտալական աէրօպլանները յարձակումներ չեն գործում աւստրիական անպաշտպան քաղաքների վրա ռազմաբեմում։

Հաղորդում են Կարմիր Խաչի գերազանց գործողութիւնների մասին։ Մինչև օրս ցանկութիւն են յայտնել կամաւոր զինուոր դառնալու մօտ 200,000 հոգի։

Գլխաւոր բանակը յայտնում է.

Կարնիում և Մօնտէ-Կրօչէ կիրճից դէպի արևմուտք մայիսի 17-ին տեղի էին ունենում կռիւներ, որոնց ժամանակ թշնամին կրեց լիակատար պարտութիւն, թողնելով մեր խրամատների առաջ 30 սպանված և տալով շատ վիրաւորներ։

Մայիսի 18-ին բոլոր սահմանամերձ տեղերում եղան միայն աննշան ընդհարումներ։ Վատ եղանակը թէև դժուարացնում է գործողութիւնները, բայց ոչ մի ազդեցութիւն չէ անում մեր զօրքերի սանիտարական ու մօրալ դրութեան վրա։

Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ աւստրիական այն աէրօպլանը, որ առաւօտեան ռումբեր էր նետել Բարրիի վրա, դիմեց դէպի Մօլֆետտէ, ուր նետեց մի քանի ռումբ, որոնցից սպանվեց մի բանւոր։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.— Գեներալ Դանկլը հրամանատար է կարգված Տիրոլում։

ՌՈՒՍ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՑՈՅՑ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

19 մայիսի

ՄՕՍԿՎԱ.—Այսօր տեղի ունեցաւ հսկայական ռուս-իտալական ցոյց քաղաքային ինքնավարութեան մասնակցութեամբ։ Դումայի նիստի ժամանակ դումայի շինութիւնը մտաւ բազմամարդ ամբոխ ռուսական և իտալական դրօշակներով և Թագաւոր Կայսրի և Էմմանուէլ թագաւորի պատկերներով։ Քաղաքագլուխն առաջարկեց Իտալիայի ներկայացուցչին մտնել դումայի դահլիճը։ Տեղացի հինգ իտալացի մտան դահլիճ։ Քաղաքագլուխը կարդաց այն հեռագիրը, որ ուղարկել է քաղաքային ինքնավարութիւնը Հռոմի քաղաքային ինքնավարութեանը ի պատասխանի Հռոմի քաղաքագլխի հեռագրի։ Ցեռոյ ներկայացուցիչներից մէկը իտալական գաղութի կողմից ողջունեց քաղաքային վարչութեանը։ Նրան պատասխանեց քաղաքագլխի օգնականը։ Դրանից յետոյ քաղաքագլուխ Չէլնօկովը խնդրեց դումային լիակատար կազմով ելնել փողոց, ուր ժողովվել էր իտալական գաղութը և ժողովրդի անագին ամբոխ և ուր իտալական գաղութի մի այլ անդամ ողջունեց դումային, որին քաղաքագլուխը պատասխանեց։ Ճառերին հետևում էին ռուսական և իտալական օրհներգները։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

◆ «Б. В.»-ին հեռագրում են Կոպէնհագէնից. «Գեներալ Դանկլը և Ռօրը նշանակվում են Իտալիայի դէմ գործող աւստրիական զօրքերի գլխաւոր հրամանատարի օգնականներ։ Սերբիական ռազմաճակատում հրամանատարութիւնն անցնում է գեներալ Բօրօէվիչին, որ հրամանատարում էր գալիցիական զօրաճակատում»։

◆ Համառուսական քաղաքային միութիւնը որոշեց յատկացնել 553,000 ր. հիմնելու Մոսկվայում և Պետրօգրադում վի-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԵՐԱԶԻՆ ՇՈՒՐՋ

II

Պ. Միլիւկովի ուղղեալ նամակիս թարգմանութիւնը, ինչպէս զայն կը գտնեմ կովկասեան թերթերուն մէջ, կատարուած ըլլալով ֆրանսերէն բնագրէն ռուսական թարգմանութեան վրայէն, գրականապէս շատ բան կորսնցուցած է, տեղ-տեղ անհասկանալի և նոյն իսկ անճանաչելի դառնալու աստիճան։ Ուստի կը ղրկեմ իմ ֆրանսերէն բնագրիս բառական թարգմանութիւնը։

Ահա այդ նամակը.

* *

Յարգելի պարոն,

Թիֆլիսի «Մշակ» թերթին մէջ կարդացի հայկական հարցի մասին ձեր ընդարձակ յօդուածին թարգմանութիւնը։ Բարեկամութիւնը, զոր դուք այնքան անգամ ի յայտ բերած էք դէպի հայ ժողովուրդը, այդ էջերուն մէջ կը զգացուի դարձեալ։ Սակայն, վերլուծելով ու քննադատելով Ռուսիոյ հայ գործիչներուն և խմբակներուն առաջարկած այլևայլ լուծումները, դուք կը փորձէք, ամենայն ուղղամտութեամբ, ձեր բարեկամութիւնը հաշտեցնել կարելիութեանց մասին ձեր սեփական տեսութեան և ռուսական շահերուն նկատմամբ ձեր մտահոգութեան հետ։ Համաձայն չըլլալով հանդերձ ձեր յօդուածին մէջ բանաձևուած կարծիքներէն ոմանց, ես ձեզի երախտագիտութիւն յայտնելէ աւելի բան չեմ կրնար ընել՝ թէ մեզի հանդէպ անայլայլ մնացած ձեր համակրութեան և թէ այն բանին համար, որ դուք այդ հարցը լրջօրէն ուսումնասիրելով իր բովանդակ բարդութեան և իր բոլոր դժուարութեանց մէջ՝ կը նպաստէք այդ բարդութիւնը պարզելու և այդ դժուարութիւնները հարթելու։

Ձեր յօդուածին մէջ կան շատ կէտեր, ուր, իմ հայրենակիցներուս ստուար մեծամասնութեան հետ, ձեզի համամիտ եմ. կը մտածեմ, օրինակի համար, ձեզի պէս, թէ օսմանեան պետութեան վերջնական անդամահատումը, Թիւրքական տիրապետութեան սահմանափակումը՝ գրեթէ միայն Թիւրքերով բնակուած նահանգներուն (Կոնիայի վիլայէթ և շրջակայքը), խալիֆայութեան յանձնումը արաբ ցեղին, անհունապէս նախընտրելի են քան ակարացեալ Թիւրք պետութեան մը պահպանումը՝ սուլթան-խալիֆային գերիշխանութեան և այս կամ այն պետութեանց հովանաւորութեան տակ ինքնօրէն Սուրիայի, Արաբիոյ, Հայաստանի հաստատումով. արմատական լուծում մը պիտի ըլլար, և անկարգութիւնն ու չփոթութիւնը մշտնջենաւորելու միայն պիտի ծառայէր։ Բայց կան ձեր յօդուածին մէջ ուրիշ կէտեր, որ ինծի կը թուի թէ կրնան վիճելի նկատուիլ։ Կիլիկիոյ մէջ հայոց բացարձակ մեծամասնութիւն չկազմելը չի կրնար իրաւունք տալ մտածելու, թէ այդ նահանգը, ուր առնուազն հայերը քաջարի փոքրիկ թագաւորութիւն մը հիմնած էին, որ խաչակիրներուն նաւիրած իր կարեւոր աջակցութեամբ աւշագրաւ է հանդիսացած, և ուր անոնք՝ մինչև հիմա՝ կը գերիշխեն իբր ցեղային խմբակցութիւն և իբր մտաւորական ու անտեսական տարր, պէտք է զանց առնուի, իր բաղդին ձգուի՝ այն պահուն, ուր Օսմանեան Հայաստանի ապագան կարգադրելու մասին կը խորհուի։ Արդէն, այնտեղ՝ ինչպէս և վեց վիլայէթներուն մէջ՝ հայոց թիւին հարցը շատ փափուկ է, անհրաժեշտ է զայն նկատի առնել ծայրագոյն զգուշաւորութեամբ։ Վաթսուն տարի առաջ, Կիլիկիոյ, ինչպէս վեց նահանգներուն մէջ՝ հայերը հոծ մեծամասնութիւն կը կազմէին. քանի տարի առաջ, զգալի մեծամասնութիւն էին դեռ. կոտորածները, հալածանքները, բռնի մահմեդականացումը, հողերու գրաւումը քիւրդերու կողմէ, մեծազանգուած արտագաղթը, բոլոր այն աղէտները, որոնց ենթարկուեցան անոնք դէպի եւրոպական քաղաքակրթութեան իրենց յարումին պատճառով, անոնց թիւը նուազեցուց։ Դարձեալ՝ սակայն՝ այս պատերազմէն անմիջապէս առաջ՝ անոնք յարաբերական մեծամասնութիւնը կը կազմէին։ Իրենց թիւը աւելի պիտի նուազի ներկայ պատերազմի միջոցին, ուր երբեակ համաձայնութեան համար իրենց համակրութիւնը և մասնաւորապէս Ռուսիոյ համար իրենց ջերմ անձնուիրութիւնը զիրենք արդէն իսկ կենթարկէ նոր ու ահաւոր ջարդերու։ Հակառակ այս ամենուն, հայերը, այս պատերազմէն ետքն ալ, պիտի կազմեն դարձեալ էական ցեղը՝ վեց վիլայէթներուն, ինչպէս Կիլիկիոյ մէջ, բաղդատմամբ միւս ազգաբնակութեանց, որ մահմեդական են, բայց ցեղով տարբեր, ոչ բնիկ, կուլտուրայէ զուրկ և մասամբ դեռ վաչկատուն։ Հայոց թիւի նուազման պատճառը Կիլիկիան դուրս ձգելով ինքնավար Հայաստանէն կամ հայկական ինքնավարութեան մը հաստատումէն իսկ անհնար նկատելով, Եւրոպա Թիւրք ու քիւրդ ջարդարարներու ոճիրը թէ նուիրագործած և թէ կերպով մը անոր մեղսակցած պիտի ըլլար։ Յունաստանի մէջ 300,000 յոյն միայն մնացած էր, երբ թագաւորութիւնը հիմնուեցաւ հոն։ Արդ, հայկական թագաւորութեան վերահաստատումը չէ որ կուզուի. այդ երազը քանի մը բանաստեղծներու միտքը միայն հրապուրած է և զայն անգամ մը միայն լրջօրէն նկատի առած է բանաստեղծներու և խորհրդներու բարեկամ Կատերինէ Բ. Կայսրուհին. ինքնավարութիւն մըն է, որ կը ցանկանք հաստատուած տեսնել վեց նահանգներուն ու Կիլիկիոյ մէջ, ուր հայ տարրին գերիշխանութիւնը՝ տրամաբանական ու արդար՝ երբէք չպիտի նշանակէր միւս ազգաբնակութեանց կեղեքումը, այլ ընդհակառակն անոնց մտաւոր ու բարոյական բարձրացման պիտի նպաստէր։ Հայ տարրին բացարձակ մեծամասնութիւնը շուտ պիտի վերակազմուէր արդէն, բազմաթիւ գաղթողներու վերադարձով, համիդեան կոտորածներու ատեն կամ աւելի հին ժամանակներ բռնի մահմեդականացած հայերու կրկին քրիստոնէութիւն ընդունելովը (Հայաստանի քիւրդերու մէկ բաւական մասը հին ատեն մահմեդականացած հայեր են)։ Անբանաւոր չէ ուրեմն Կիլիկիան միացնել վեց նահանգներուն՝ ինքնավար Հայաստանը կազմելու համար, ինչպէս անբանաւոր չէ այդ ինքնավարութեան իրականացումը փափաքիլ։

Լուծումը, զոր դուք լաւագոյնը կը նկատէք, հայկական հարցին ամբողջութիւնը չընդգրկեր։ Սահմանակից երկու հայկական վիլայէթներու և Տրապիզոնի նահանգին ռուսական կցումը, Ռուսիոյ հովանաւորութեան տակ այդ կողմերու հայոց և Կովկասի հայոց միացումը, ցեղային ինքնավարութեանց հաստատումը՝ այդ բոլոր երկրամասին մէջ՝ լաւ լուծում մը կըլլար, եթէ հայերը միմիայն այդ քանի մը նահանգներուն մէջ գտնուէին։ Բայց այդ պարագային մէջ ինչ պիտի ըլլային միւս չորս վիլայէթներու և Կիլիկիոյ հայերը։ Եթէ այդ երեք նահանգները Ռուսիոյ կցուէին, միւս հինգը կրնայ ըլլալ որ Անգլիոյ հովանաւորութեան տակ դրուէին։ Եթէ ատիկա տեղի ունենար, հայ ցեղը կարող կըլլար լաւագոյն պայմաններուն մէջ զարգանալու՝ նիւթապէս ու բարոյապէս, կրնար նաև պահպանել ու յառաջացնել իր ցեղային կուլտուրան, բայց ցաւը պիտի ունենար տեսնել նորէն իր հայրենիքը երկու մեծ հատուածի բաժնուած, և երկու պետութեանց հողային անմիջական հարևանութիւնը կրնար անհամաձայնութիւններ ու վէճեր յառաջ բերել երկու մեծ ազգերուն միջև, որոնց բարեկամութիւնը մենք իսկ կը բաղձանք յաւիտենապէս պահպանուած տեսնել։

Ամենէն ամբողջական և ամենէն տևական լուծումը՝ ապահովապէս վեց նահանգներէն ու Կիլիկիայէն կազմուած ինքնավար Հայաստանի մը սահմանումն է, Ռուսիոյ հովանաւորութեան տակ, և անոր կապուած՝ խորին կապերով, որոնց արդէն պէտք պիտի ունենար ինքզինքը պահպանելու և զարգանալու համար։ Ատիկա մեծ բարիք մը պիտի ըլլայ թէ հայ ժողովուրդին և թէ Ռուսիոյ համար։

Գալով Անգլիոյ ընդդիմութեան, զոր դուք հաւանական կը նկատէք ըստ պ. Բըքստոնի կարծիքին, ան թերևս տեղի ունենար հայկական բոլոր հողամասին ռուսական կցման պարագային, բայց բնաւ ապահով չէ, որ ան երևան պիտի գար այդ ինքնավար Հայաստանը անգլօ-ֆրանս-ռուս համաձայնութեամբ մը կազմելու պարագային։

Ձեզ կը թուի, թէ ինչ անպատեհութիւններ կրնան ծագիլ ատկից, ինչպէս կենթադրէք, Կովկասի հայոց համար։ «Հայկական հարցը»՝ յանուն բովանդակ Եւրոպայի՝ միշտ վերաբերած է միայն վեց նահանգներուն և Կիլիկիային (որ բարենորոգմանց բոլոր ծրագիրներուն մէջ միշտ մասնաւոր յօդուածով մը յիշուած է)։ Կովկասի հայերը ուրախ պիտի ըլլային իրենց ցեղակիցներուն երազը Ռուսիոյ շնորհիւ իրականացած տեսնելով, անոր հանդէպ խորապէս երախտագէտ պիտի ըլլային ատոր համար և պիտի շարունակէին ըլլալ Ռուսիոյ լաւ ու հաւատարիմ քաղաքացիներ՝ երկիւղածօրէն պահպանելով հանդերձ իրենց ցեղային կուլտուրան։

Ինչ որ ամբողջ աշխարհի հայերը, ստուար մեծամասնութեամբ, կը բաղձան, իսկապէս՝ նոր բան մը իսկ չէ, պարզապէս՝ իրականացումն է, արդի պարագաներուն պատշաճած քանի մը փոփոխութիւններով, այն ծրագրին, զոր ռուս կառավարութիւնը պետութեանց առաջարկեց 1913-ին և որ անյաջողութեան մատնուեցաւ Գերմանիոյ ընդդիմութեան և Թիւրքիոյ էնտրիգներուն պատճառաւ։ Այդ ծրագիրը կը տրամադրէր վեց վիլայէթներու միջոցներով կազմել հայկական մեծ նահանգ մը, լիազօր իշխա-

բաբուժական խնամատարները, որոնց նպատակը լինելու է վերականգնել հաշմանդամների աշխատելու ընդունակութիւնը։

◆ Ֆինանսների մինիստրը մեկնել է Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբը։

◆ Աւստրիան առաջարկեց Սերբիային անջատ հաշտութիւն։ Առաջարկութիւնը մերժվեց։

◆ «Փոսսօվա Գազէտան» հաղորդում է, որ Կալէսում շուտով տեսակցելու են Պուանկարէն, անգլիական և իտալական թագաւորները։

◆ Վաշինգտոնի կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքում է Գերմանիայի այն սուտը, թէ «Լուզիտանիան» տանում էր ռազմամթերք։

◆ Պարզվում է, որ Իտալիայի դէմ գործում են 600,000 գերմանացի և աւստրիացի զինուոր 70 հրետանիով։

◆ «В. В.»-ի տեղեկութիւնների համաձայն, Սօֆիայում փակել են բոլոր ռուսասէր թերթերը, որոնց տեղ հրատարակվում են այժմ երեք ռուսատեաց թերթ։

◆ Լիբավայում համարեա ամեն օր խորհրդակցում է գերմանական շտաբը։ Գերմանացիների տրամադրութիւնը ջղային է։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԴԱՍԱԼԻՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԻՑ

«Rotterdamsh Nieuwshlad»-ը հաղորդում է, որ գերմանացի դասալիք Րիխարդ Լօրենց հարցաքննութեան ժամանակ ասել է, թէ բաւարական գնդերը Ռուպրեխտ պրինցի հրամանատարութեամբ ստացան յատուկ հրաման չը վերցնել գերի անգլիացիների, «և ես լսեցի իմ ընկերներից, որ այն զինուորները, որոնք կենդանի այրել են 40 գերի բրիտանացի, դրա համար շքանշաններ են ստացել»։

Բաւարական 2-դ կորպուսի 22-դ գնդի դասալիք Ֆրիդրիխ Կուլլէր յայտնեց, որ գերի անգլիացիներին Գերմանիա չեն ուղարկում, այլ սպանում են հէնց տեղում. և ինքը մինչև փախուստը գնդակահարել է 5 գերի անգլիացու։

Դասալիք Աւգուստ Կալման հաստատել է, որ գոյութիւն ունի մի հրաման այն մասին, որպէսզի անգլիացիներին գերի չը վերցնեն։ Գերիներին շտաբ են տանում ձեռքերը և աչքերը կապած։ Նրանց չեն յայտնում, որ իրանց գնդակահարելու են։ Նրանց մէջ շատերը վիրաւոր են, որովհետև նրանք անձնատուր չեն լինում, քանի կարողանում են կռուել։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

20 մայիսի

ՍԻՊԱՀԱՆ.—[illegible] 300-ից [illegible]

[illegible]

տիրող յուզմունքի, նաև շարունակվող օրաստուքկցիայի պատճառով, ոչ մի վճռի չը [illegible]

[illegible]

ՌՈՒՄԻՆԻԱՅՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

20 մայիսի

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ.—[illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԳՈՒԻ ՀԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ

[illegible] 1) [illegible] 65 ր., 2) [illegible] (№ 105) 20 ր., 3) [illegible] 4) [illegible] (№ 106) 200 ր. [illegible]

Զարգարեանից 10 ր., 5) Բագուից, [illegible] Թիֆլիս 745 ր., 6) [illegible] «Армения» [illegible] Ընդհանուրը 257 ր. 70 կ. գումարը 1297 ր. 70 կ. [illegible] 31,401 ր. 22 կ. [illegible] (№ 102) [illegible] 32,698 ր. 92 կ.

[illegible]

Արշակ Զօպանեան

ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Պ. Հ. Ա.-ի «Հայ թատրոնական գործը» վերնագրով յօդուածը, որ տպվեց «Մշակի» 106-րդ համարում, ստիպում է ինձ դարձեալ մի քանի խօսք ասելու հայ բեմի ներկայ տխուր կացութեան մասին։

Ես բոլորովին համաձայն չեմ պ. Հ. Ա.-ի այն տողերի հետ, թէ հակագեղարուեստական տարրի թատրոնական գործի մէջ մուտք գործելու մէջ մեղաւորը Դրամատ. Ընկերութեան կանոնադրութիւնն է, այլ ոչ Դրամ. Ընկերութիւնը կամ նրա վարիչները։ Ի՞նչ է կանոնադրութիւն, եթէ ոչ անշունչ առարկայ, որի ստեղծագործողը ինքը Ընկերութիւնն է։ Երբ այդ Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը որոշեց կանոնադրութիւնը կազմել այնպէս, որ անդամներից չը պահանջվի ոչ մի ցենզ բացի 3 ր. անդամավճարից, պէտք է զգար, որ այդպիսով թատրոնի գործը կարող է ընկնել անձեռնհաս անձանց ձեռքը։ Նա այդ չը զգաց, չը նայելով իմ նախազգուշացումներին, և հետևանքն եղաւ նախանցեալ տարվայ գահիճների մի հաւաքածուի տուած անարգանքը հայ Մելպոմենին և անցեալ տարվայ տխուր ժողովները...

Գալով Դրամատիկական Ընկերութեան ներկայ վարչութեանը, այդ արդէն առանձին խնդիր է։ Ներկայ վարչութիւնն, ի հարկէ, պատասխանատու չէ կանոնադրութեան թերութիւնների համար, բայց պատասխանատու է իր վերջին 2—3 տարվայ թոյլ և սխալներով լեցուն գործունէութեան համար։ Ես ժամանակ չունեմ մի առ մի նկարագրելու այդ սխալները, այնքան բազմաթիւ են նրանք։ Իւրաքանչիւր դերասան հոգու խորին վրդովմունքով կը պատմէ ձեզ նրանց մասին, եթէ հետաքրքրվէք։ Կասեմ միայն ընդհանուր, որ հայ բեմը ներկայ վարչութեան համար բնաւ չէ եղել լուրջ հոգացողութեան առարկայ։ Թուցէ վարչութիւնն իր նիստերում մտածել է շատ լուրջ, բայց գործնական հետևանքները եղել են վերին աստիճանի ողորմելի։ Վարչութեան այն անդամները, որոնք կարող էին գործին քիչ թէ շատ գործնականապէս օգնել, սէր և ժամանակ չեն ունեցել թատրոնով զբաղվելու. իսկ նրանք, որոնք գուցէ անկեղծ կամեցել են օգտակար լինելու, անպատրաստ են գտնվել, որովհետև բաւական չէ, եթէ մէկը սիրում է թատրոնը, հարկաւոր է նաև, որ թատրոնն էլ նրան սիրէ։ Եւ ի՞նչ է եղել այդ դրութեան հետևանքը։

Դերասանական խմբի փոխադարձ գժտութիւնները, ռեպերտուարի թերութիւնը և թատրոնական կասսայի այժմեան սնանկութիւնը, մի խօսքով հայ բեմի անկումը։

Պ. Հ. Ա.-ն ասում է. «Ես չը գիտեմ, Դրամ. Ընկ. վարչութիւնը եթէ բաղկացած լինէր բացառապէս թատերագրողներից կամ գրականագէտներից, արդեօք գործերը աւելի լա՞ւ կընթանային»։

Այս հարցի պատասխանը բարդ չէ. ամեն մի գործ կարող է վարել աջող միայն նա, ով հասկանում է այդ գործը։ Չէ կարելի փողոցը քաշել բերել գեղարուեստի տաճարը և ասել. վերցրու ու կառավարիր։

Ես երբէք չեմ ասել և չեմ ասի, թէ վարչութիւնը պէտք է բաղկացած լինի թատերագիրներից և գրականագէտներից։ Նախ և առաջ, մենք թատերագիրներ չունենք բառիս իսկական իմաստով։

Գալով հայ գրականագէտներին, եթէ խօսքը գեղեցիկ գրականութեամբ պարապողների մասին է, նրանք հայ թատրոնով չեն հետաքրքրվում։ Ես աւելին կասեմ, քանի որ տեղն եկաւ։ Հայ գրողների համար, կարծես, գեղարուեստ ասված բանը գոյութիւն ունի միայն գրքերի մէջ և ուրիշ ոչ մի տեղ։ Ապացոյց, որ կեանքումս ես երբէք նրանց չեմ տեսել ոչ ռուս դրամատիկական, ոչ ռուս օպերային թատրոններում և ոչ Թիֆլիս եկող համաշխարհային երգիչների կամ երաժիշտների երեկոյթներում։ Այսքանը արդէն բաւական է հասկանալու համար, թէ այդ մարդիկ մինչև ո՛ր աստիճան կարող են օգտակար լինել հայ թատրոնի համար, որ նոյնպէս գեղարուեստ է։

Ոչ, չը պէտք անպատճառ թատերագիր կամ առ հասարակ գրող լինել թատրոնի գործը վարելու համար, այլ միայն հարկաւոր է գործը հասկանալ։ Արհեստն ու դիրքը նշանակութիւն չունեն։

Ինչ վերաբերվում է պ. Հ. Ա.-ի ասածին, թէ «թատրոնը առանց կոմիտէի նպաստի, սուբսիդիայի ապրել չի կարող», դա զուտ ճշմարտութիւն է, որի ջերմ կողմնակիցներից մէկն էլ ես եմ։ Միայն մի բան, այն նպաստը, որ ստանում է հայ բեմը, և այն ձևը, որով ստանում է, երբէք չեն կարող հայ թատրոն ստեղծել։ Բայց դա մի առանձին խնդիր է, որի մասին կը խօսեմ մի ուրիշ անգամ։

Շիրվանզադէ

ՆԱՒԹԱԲԵՐ ՀՈՂԵՐԻ ՏՆՕՐԻՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Պետ. Դումայի անդամ Իվ. Տիտովի նախագիծը

III

Գանձարանը,—ասում է Տիտովը,—Բագուի չորս հին նաւթաշրջաններում (Բալախանի, Ռօմանի, Սաբունչի և Բիբի-Էյբաթ) ունի ազատ և թարմ հող 300 դեսեատինաչափ։ Այդ հողերի բաղդը պէտք որոշել այժմ։ Իսկ ամենալաւ որոշումը նա կը լինի, եթէ գանձարանը համաձայնութեան մէջ մտնէ Բագուի նաւթարդիւնաբերողների հետ և իր ու նրանց ընդհանուր միջոցներով շահագործէ այդ հողերը։ Այսպիսով Տիտովի նախագիծը կայանում է մի ընդհանուր հասարակական-արքունի արդիւնաբերական ձեռնարկի ստեղծման մէջ։ Գանձարանը,—ասում է նա,—իր կապալով տուած հողերի դիմաց այժմ միջին հաշւով ստանում է նրանց եկամուտի 38%։ Մի այդպիսի բէնտա (բնատուրք) չի կարող ծանր համարվել նաւթարդիւնաբերութեան մէջ։

Եւ կազմակերպելիք արքունի-հասարակական ընկերովի ձեռնարկի մէջ՝ ըստ Տիտովի նախագծի՝ գանձարանը պէտք ունենայ հէնց բաժինների 38%։

Գանձարանը ընկերացնում է Բագուի բոլոր նաւթարդիւնաբերողներին, խոշոր թէ մանր՝ դա միևնոյնն է։ Նա առ այժմ ձրիաբար ընկերութեանն է զիջում իր հողերի առ այժմ կէսը, այսինքն 150 դեսեատին, ապագային վերապահելով պարձեալ նրան տալու մնացած 150 դես.։ Գանձարանը որևէ դրամական ծախք իր վրա չի վերցնում։ Նա իր բաժինը ներկայացնում է նաւթաբեր հողով, որի վրա և պէտք կառուցվեն ընկերութեան գործառնութիւնները։ Ընկերութիւնը՝ Տիտովի նախահաշւով՝ պէտք ունենայ $35^1/_2$ միլ. ռուբլու դրամագլուխ, որը բացառապէս տալիս են նաւթարդիւնաբերողները։ Ամեն մի նաւթարդիւնաբերողի բաժինը հաշվւում է նրա արդիւնաբերական ոյժի համեմատ. ով այժմ շատ է նաւթ արդիւնաբերում, նրա բաժիններն էլ շատ կը լինեն. ով քիչ է արդիւնաբերում, ապա և քիչ բաժին կը ստանայ։ Մի բաժինը Տիտովի հաշւով պէտք արժենայ 5 հազար ռուբլի, որ համազօր է արտադրած 100 հազար պուդ նաւթի։

Մանր արդիւնաբերողները կարող են բաժնետէր դառնալ միացնելով իրանց արտադրողական ոյժը։ Բոլոր բաժինները կը լինեն 7100, որից 2700 կը պատկանէ գանձարանին, իսկ մնացածը Բագուի նաւթարդիւնաբերողներին։ Ընկերութեան կառավարութիւնը պէտք պատկանի ընդհանուր ժողովին և սրանից ընտրված վարչութեանը։ Արդիւնաբերողների ամեն մի 500 բաժին ունեցող խմբակ կարող է իր ներկայացուցիչը տալ ընկերութեան վարչութեանը։ Գանձարանը վարչութեան մէջ ունի ոչ պակաս, քան երկու ներկայացուցիչ։ Վարչութիւնից ընտրված նախագահը պէտք հաստատվի առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրի կողմից։ Ընկերութիւնը զբաղվում է միայն նաւթի արտադրութեամբ, բայց ոչ երբէք առևտրով։ Արտադրած նաւթը նա պահում է իր պահեստներում և ամսավերջին բաժանում ընկերակիցների միջև։ Ընկերակիցները պարտաւորվում են վերադարձնել ընկերութեանը ստացած նաւթի ինքնարժէքը, այսինքն ընկերութեան իրական ծախքերը։ Այդ ծախքերի և շուկայի գների միջև եղած տարբերութիւնը դառնում է ընկերակցի օգուտը։ Ընկերութեան արտադրած նաւթի որոշ տոկոսը (2 կամ 3) համարվում է անձեռնմխելի ֆոնդ։ Գանձարանը իր բաժնից նոյնպէս անձեռնմխելի ֆոնդ է կազմում, յատկացնելով դրան 4 ից մինչև 6%։ Ընկերութեան անձեռնմխելի նաւթային ֆոնդի ծայրագոյն քանակը՝ ըստ Տիտովի նախագծի՝ պէտք լինի 4 միլիօն պ., իսկ գանձարանինը՝ 8 միլիօն պ.։ Այդ նաւթի քանակը մինիստրի կարգադրութեամբ շուկայ է հանվում այն ժամանակ, երբ նաւթի գինը կրկնապատկվում է ընկերութեան արտադրածի ինքնարժէքից։ Այսպէս, օրինակ, եթէ ընկերութեան վրա մի պուդ նաւթի արդիւնաբերութիւնը նստում է 15 կ., իսկ շուկայում նաւթի գինը 30 կ. է, ապա մինիստրի կարգադրութեամբ վաճառքի է հանվում ֆոնդի նաւթը։ Հարկաւ, առաջարկի աւելացումով՝ պէտք նուազի շուկայի պահանջը, ուրեմն և նաւթի գինը։ Այսպիսով ընկերութեան և գանձարանի կազմած նաւթային ֆոնդերը կը դառնան գների կանոնաւորիչ և կը սանձահարեն մասնաւոր ձեռնարկողների անկշտում ձգտումները՝ որքան հնարաւոր է շատ բան շորթել սպառողից։

Տիտովի նախագիծը մերժելով աճուրդով հողեր տալու եղանակը՝ կիրառում է մի միջոց, որով եղած հողերին տարբեր չափով տէր են դառնում հրապարակի բոլոր նաւթարդիւնաբերողները։ Ապա մերժելով պետական մենաշնորհը և զուտ արքունի տնտեսութիւնը՝ նա գանձարանին ընկերացնում է մասնաւոր ձեռնարկողների, որով և միացնում է այդ ձեռնարկողների ձեռներէցութիւնը, ինքնագործունէութիւնն ու իրազեկութիւնը նաւթային գործերի ասպարէզում պետական հսկողութեան հետ։ Ընդհանուր առմամբ՝ Տիտովի նախագիծը սրամիտ կառուցուածք ունի և եթէ նա իրականանայ, ապա վերջ կը դրվի 14 տարի չը լուծվող մի խնդրի, որպիսին է ազատ հողերի բաշխումը շահագործման համար։

Ինչպէս ասացինք այս յօդուածի նախաբանում, Տիտովի նախագիծը ունի ջերմ պաշտպաններ և կատաղի հակառակորդներ։ Մեզ մնում է ծանօթանալ երկու բանակի հրապարակ բերած թեր ու դէմ վիճաբանութիւններին։

Դ. Ա.

Բագու

ԻՆՉՈ՞ՒՄՆ Է ԿԱՅԱՆՈՒՄ ՄԵՐ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Օր չէ լինում, որ մենք մեզ ու մեզ չը պարծենանք մեր կուլտուրականութեամբ. այն ինչ մեր իրականութեան մէջ բազմաթիւ փաստեր հակառակն են ապացուցանում։

Թերթերում պարբերաբար կարդում ենք Քամոյեան եկեղեցու հոգաբարձութեան կողմից ծխ. ժողով գումարելու անվերջ յայտարարութիւններ։ Օրակարգի մէջ դրված են կարևորութիւն ներկայացնող անյետաձգելի խնդիրներ, որոնց օր առաջ սանկցիա պէտք է տրվի ծխ. ժողովի կողմից։ Սակայն ապարդիւն ժամավաճառութիւն։ Ժողովի օրը 3—4 հոգի հազիւ է ներկայանում։ Երբեմն բացակայում են նոյնիսկ հոգաբարձութեան անդամները։

Վերև յիշված խնդիրների շարքին են պատկանում եկեղեցու կրպակների վերաշինութեան և այդ եկեղեցու ծխ. դպրոցի խնդիրները։ Եւ ինչպէս տեսնում էք, երկուսն էլ անյետաձգելի են իրանց այժմէութեամբ, որոնց նկատմամբ արդէն ծուխը դիմկնային վերաբերմունք է ցոյց տալիս։

Այդ խնդիրները պէտք է առաջ տարվեն, պէտք է իրագործութեան մէջ դրվեն եկեղեցու սեփական միջոցներով, սակայն դրա համար հոգաբարձութիւնը պարտաւոր է ծխի կամքը հարցնել, սրա որոշումը ստանալ։ Բայց այդ ծխի և կամ մեր ժողովրդի հոգեբանութիւնը այլ կերպ է ըմբռնում որևէ կոչի միտքը։ Նա համոզված է, որ երբ որևէ շինութեան կամ դպրոցական խնդիր կայ հրապարակում, ուրեմն և իր գրպանին դիմելու պահանջ կայ. իսկ եթէ այս էլ պատճառ չէ, անտարբերութիւնը խօմ կա՛յ ու կայ։

Քամոյեան եկեղեցին մի օրիորդաց ծխական դպրոց էր պահում 6 բաժանմունքով—երեք հիմնական դասարանական կուրսով, ուր սովորում են եղել սովորական չքաւոր դասակարգի աղջիկներ։ Եւ որքան հաւատացել եմ, ծխական տիպի դպրոցների մէջ իր ծաւալով միակն է եղել։ Առաջինն է եղել նաև դասագրքի բաւարար վարձատրութեամբ, սակայն աւա՜ղ փառաց անցաւորի։ Տասն տարի փառաւոր կերպով գոյութիւն ունեցող այդ դպրոցի սաներին երեք դասարանները իրար ետևից խուզվում են հա՛ խուզվում, որոնցից մնացել էին միայն վերջին IV, V և VI դասարանները։

Մե՛ծ անհեթեթութիւն և մե՛ծ անտակտութիւն է գործել հոգաբարձութիւնը մանաւանդ, երբ այս խուզումները կատարել է նա սեպտեմբեր ամսին, ուսումն սկսված միջոցին։ Եւ ես զարմանում եմ, որ մինչև այսօր ուսուցիչներից կամ թէ գիտակից լազողներից ձայն հանող, բողոքող չի եղել մամուլի մէջ։

Խնդիրը նրանումն է, որ դեռ անցեալ տարվայ մայիսից հոգաբարձութիւնը յայտնած է լինում ուսուցչական կազմին, որ ամբողջ խումբը իր դասերով մնում է իր տեղում. իսկ երբ սեպտեմբերը գալիս է, իբր թէ դրամարկղի վիճակը կրիզիսի մէջ ընկած լինելու պատճառով, ուսուցիչների առաջ են դնում մի անգամից երկու դասարան փակելու խնդիրը։ Տասն տարի անընդհատ պաշտօնավարող ուսուցչութիւնը մնում է շուարած, կարծես թէ բնական համարելով հայ իրականութեան մէջ այդպիսի տաբօրինակ կուրիօզները, որոնք իբրև սիւրպրիզներ՝ կենսաթօշակի փոխարէն նրա առաջ են դնում դասերի—ռօճիկների կըրճատմամբ։ Պատճա՞ռը։

Պատճառը պէտք է վերագրել հոգաբարձութեան անհոգութեանը, որը իր կաբինետային գործելակերպից դուրս մատ-մատի չի խփել, էժան գներով տրված խանութները չի շահագործել ըստ պահանջման ժամանակի՝ և ուրիշ հոգաբարձուների նման արտաքոյ միջոցների չի դիմել դպրոցը փակելու վտանգից փրկելու համար։ Եւ ուսուցչութիւնը սրա այդ ձև վարմունքի հանդէպ երկու դիլլեմայի առաջ քարացած է մնում, այն է՝ դպրոցը թողնել ու հեռանա՞լ թէ զրկված դասարաններով ու դասերով սկսել պարապմունքները մնացած դասարաններում։ Եւ, ի հարկէ, աչքի առաջ ունենալով մօտ 155 երեխաների զրկում մնալու վտանգը՝ նախընտրում են վերջինը։

Այո՛, այս տգեղ երևոյթը ո՛չ այլ ինչ է, եթէ ոչ անհոգ ու անփոյթ վերաբերմունքի արգասիք։ Եւ եթէ սրա վրա աւելացնենք լսածս ստոյգ նոր տեղեկութիւնը IV բաժանմունքը ևս փակելու որոշման մասին, այն ժամանակ այդ անհոգութիւնը արդէն իր գագաթնակէտին հասած կը լինի. որովհետև տեսնում ենք, որ երբ մի ս. Սարգսի աղքատ դպրոցի, աւելին կասենք՝ նոյնիսկ գիւղական խղճուկ դպրոցների հոգաբարձուները ամեն խոչընդոտի յաղթահարելով կարողանում են դպրոց պահպանել, դասարաններ աւելացնել, ի՞նչպէս նաև բել Քամոյեան ինտելիգենտ նորընտիր հոգաբարձուներին, որոնց ենթակայ եկեղեցին աւելի միջոցաւոր լինելով հանդերձ՝ պաշտօն ստանձնելուց անմիջապէս յետոյ՝ դասարաններ կրճատելու ակտին ենթարկեցին իրանց։ Ի՞նչ անուն տալ այդ երևոյթին։ Եւ միթէ սա էլ չի ծանրանում անտարբեր ծխականների խղճի վրա։ Անշուշտ՝ արդէն մեծ յանցանք է, երբ ներկայ պահանջկոտ ժամանակում չենք աշխատում մեր տարրական դպրոցների թիւը ստուարացնել, բայց ո՜րքան աւելի մեծ յանցանք է, երբ մեր անփութութեան երեսից եղածներն էլ կըրճատվում են։

Դէտ

ՇՏՐԻԽՆԵՐ ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԻՑ

Սանտրական Սէյլանեանների մասին գրած մեր նկատողութիւնը աննկատելի չանցաւ. ամբողջ քաղաքի խօսակցութեան նիւթ դարձաւ։ Տեղական մամուլի օրգաններից խօսեց «Кавк. Слово» թերթը, որ անցեալ ուրբաթ օրվայ իր համարում տպեց նկատողութիւն, իսկ այս օրերս էլ՝ մի ամբողջ առաջնորդող յօդուած։ Ռուս թերթը պատասխանում է այն առարկութեան, որ վաճառականներից ոմանք արել են, թէ «ինչու մի Սէյլանեանի պատճառով ընդհանրացնում էք փաստը և մեղադրում ամբողջ վաճառականներին»։ Մեզ ևս այդպիսի առարկութիւն արին վաճառականներից շատերը. «Միթէ դուք չը գիտէք, որ միշտ «Семья

бываетъ не безъ урода»։ Եթէ մի ընտանիքի անդամը հրէշաւոր է, մի՞թէ ամբողջ ընտանիքը պէտք է անուանարկել»։ Ի հարկէ ոչ. մենք շատ լաւ գիտենք, որ վաճառականների մէջ եւս կան ազնիւ, շիտակ, հայրենասէր անձինք, որ ամենքը ընդունակ չեն պատերազմի աղէտները շահագործել իրանց գրպանի օգտին, ինչպէս Սէյլանեանները իրանց արշինանոց ըէկլամային յայտարարութիւններով ծախսատեղ որոշ տակսի զեղչերութեամբ և իրանց թագցրած հազարաւոր պուդ շաքարով, բայց մենք եւ համակարծիք ենք Իւր. Սեմենովին, երբ վաճառականների հասցէին ուղղում է այսպիսի մեղադրանք. «Արդեօք Թիֆլիսի վաճառականութիւնը որեւէ մի բան արե՞ց, որ իր շրջանում չը լինեն այնպիսի պարոններ, որոնք թագցնելով օտար շտեմարաններում կենսական մթերքները՝ շահագործում են ժողովրդական կարիքը. արե՞ց նա որեւէ մի բան այդպիսի պարոններին շպրտելու իր միջավայրից. արե՞ց նա որեւէ մի բան, որպէսզի չը խառնեն այդ մարդկանց իր կորպորացիայի հետ»։

Շատ ճիշդ է նկատողութիւնը։ Վաճառականութիւնը մի կազմակերպված մարմին է, մի կորպորացիա, ուստի և ամեն մի կորպորացիա, որ նախանձախնդիր է իր պատւին, պարտաւոր է իր ձայնը և բողոքը յայտնել, իր ուղղիչ միջոցները ձեռք առնել, երբ այդ կորպորացիայի որեւէ մի անդամը մի արատաւոր անվայել և ագեղ վարմունք է ունենում։ Լինել լոկ, կրաւորական հանդիսատես, լռութեամբ տալ Սէյլանեանների պէս մարդկանց ագեղ վարմունքը—դա կարող է անել միթմաֆա, որ ինքն եւս սպասելիքներ, շահեր ունի նրանից, այլ ոչ թէ մի կորպորացիա։ Սակայն վաճառականները մի առարկութիւն կարող են անել. ինչո՞ւ իրան ինտելիգենտ անուանող հայ խաւերն եւս Սէյլանեանին ընտրեցին հոգաբարձու Ներսիսեան դպրոցի, անդամ Բիւրոյի և այլն։ Այդ առարկութիւնը, ի հարկէ, տեղին է։

Ուրեմն, «Кавк. Сл.»-ի խմբագրի առածներին մենք կը կցէինք. այո, մեղաւոր է վաճառականութիւնը, որ իր մի արատաւոր անդամի վարմունքը չէ պախարակում. բայց եթէ ի նկատի ունենանք և հայ ինտելիգենցիայի մի որոշ մասի—որ ոչնչով չը պէտք է կապված լինէր Սէյլանեանների պէս մարդկանց հետ—հովանաւորութիւնը, դուք կը համաձայնէք, որ վաճառականները գուցէ աւելի նուազ մեղաւոր են, քան հայ ինտելիգենտները։

Շ—ր

«ՍԱԿԱՅՆ ԱՆՀԻՒՐԸՆԿԱԼ, ՊԱՂ ԵՒ ՄՌԱՅԼ ԷՐ ՅԱՋՈՐԴԱՐԱՆԸ»...

Տանը և դառն մտքեր են կուտակվում մարդու գլխում, երբ կարդում է հանգուցեալ Գէորգ ք. Մկրտումեանի թղթակցութիւնը Ալէքսանդրօպոլից մայիսի 13-ի «Մշակում»։ Հանգուցեալ տէր-հայրը ջերմօրէն նկարագրելով գաղթականներին օգնող տեղական կոմիտէտի եռանդուն գործունէութիւնը՝ վշտացած աւելացնում է. «Սակայն անհիւրընկալ, պաղ և մռայլ էր յաջորդարանը»...

Ինչպիսի՜ դառն, յուսահատ վշտի կսկիծ այս մի նախադասութեան մէջ։

Հանգուցեալ տէր-հայրը, ոգեւորված՝ թշուառին օգնելու գաղափարով, Վոլգայի ափերից վերցնելով իր հետ Աստրախանի հայերի նուէրները մեր քաջ մարտիկներին և գաղթականներին, շտապում է կարիքի վայրը։

Ամեն տեղ լսում է խրախուսանք, գովասանք, գտնում է տաք վերաբերմունք։ Տեսնում է, թէ ինչպէս ամբողջ հայութիւնը ի մի ձուլված իր ուշադրութիւնը ամբողջովին կենտրոնացրել է գաղթականներին և մարտիկներին օգնելու գործի վրա։ Սակայն այդ ընդհանուր ոգեւորութեան և եռուն գործունէութեան մէջ «անհիւրընկալ, պաղ և մռայլ է յաջորդարանը»։

Այն ժամանակ, երբ հայ գիւղացիութիւնը ապաստարան է տալիս հազարաւոր գաղթականների և որբերի, յաջորդարանը անհիւրընկալ է։

Այն ժամանակ երբ հայ արդիւնաբերողը, վաճառականը, արհեստաւորը չի խնայում իր վերջին կոպէկը տալու գաղթականներին, և երիտասարդութիւնը ոգեւորված՝ ազգային գաղափարով, թողած մայր, քոյր, կին և երեխաներ, շտապում է կռւի դաշտ, յաջորդարանը պաղ ու մռայլ է։

Այս անհիւրընկալութիւնը, պաղութիւնը և մռայլութիւնը նոր չէ, պատմական է. եղել է և կայ։ Շատերն են զարնվել այդ պաղութեան և լքված, յուսահատ թողել հեռացել հրապարակից։

Հանգուցեալ Գէորգ ք. Մկրտումեանն էլ այդ զոհերից է։ Ունենալով զգայուն սիրտ, վեհ գաղափարներ, փխրուն հոգի, նա չը կարողացաւ տանել այդ պաղութիւնը և ընկաւ։

Ընկաւ գեղեցիկ մահով, կռւի դաշտում իր պարտականութիւնները կատարելիս։

Հանգիստ ոսկորներիդ գաղափարական քահանայ։

Գարեգին Տանակերտեան

Բագու.

ԿՈՎԿԱՍԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ IV ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Կիրակի, ամսիս 24-ին, Արտիստական Ընկ. դահլիճում բացվում է Կովկասի քաղաքների Ներկայացուցիչների IV համագումարը, որը տեւելու է 3 օր։ Զբաղմունքները կատարվելու են առաւօտներն ու երեկոները։ Համագումարը կազմակերպող բիւրօն ցանկութիւն է յայտնել, որ զեկուցումները լինեն համառօտ և թէզիսներով։ Որոշվել է այսօրվանից համագումարի օրերին հրատարակել մի տեղեկատու «ВѢСТНИКЪ» անունով, որի խմբագրութիւնը յանձնված է տ. Չխէնկէլիին։ Որոշված է նոյնպէս համագումարի անդամներին բաժանել անկէտային թերթեր մի շարք հարցերով, որոնք կը վերաբերեն կեանքի թանկութեան և համաճարակ հիւանդութիւնների դէմ կռւելուն։ Համագումարի բացման նախօրեակին, մայիսի 23-ին, երեկ. ժամը 8-ին, համագումարին մասնակցողներին մի թէյ է առաջարկվելու Արտիստական Ընկ. դահլիճում։

Համագումարը բացելու է Կովկասի զինուորական շրջանի գլխաւոր պետ գեն. Ս. Վ. Վոլսկին։

Համագումարը բացվելուց յետ ճառ կը խօսի համագումարի նախագահ Ալ. Խատիսեանը։

Պրեզիդիում ընտրելուց յետոյ կը կարդացվեն հետեւեալ զեկուցումները. Գ. Դ. Ժուրուլի՝ «Քաղաքային ֆինանսները և պատերազմը», Մ. Ա. Ջաբար՝ «Կռիւ կեանքի թանկութեան դէմ», Բագուի քաղ. ինքնավարութիւնից՝ «Կեանքի թանկութիւնը» և «Ուտեստի մթերքներ մատակարարելու գործը», Մ. Ի. Բերբերեան՝ «Քաղաքային ինքնավարութիւնը և կօօպերացիան», կապ. Բելօկրինցկի՝ «Կօօպերացիա», իշխ. Ն. Ե. Արղութեան-Երկայնաբազուկ՝ «Բոյէի խնդիրը»։ Խօսելու են նաև պրոֆ Մարցինովսկի, բժիշկներ Ն. Ն. Վեսելովզորով, Ա. Ա. Ցարութիւնեան, Գ. Մ. Մուխաձէ, Մարգարեան և ուրիշներ։

Գ. Ք. ՄԿՐՏՈՒՄԵԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

Բագու, 17 մայիսի

Հայ հասարակութեան համար մեծ կորուստ է Գէորգ ք. Մկրտումեանի մահը. նա ոչ թէ միայն քահանայ էր, այլ և հասարակական գործիչ, վիպասան, երեք տասնեակ տարիներ եռանդուն թղթակից հայ թերթերի, և դրա վրա էլ աւելացրէք, որ հանգուցեալը գեղեցիկ երգիչ էր եկեղեցական երգերի։ Նա, ով այս վերջերս լսել էր տեղիս եկեղեցում, նամանաւանդ մի սարկաւագի ձեռնադրութեան ժամանակ, խորին ցաւով է յիշում այդ երիտասարդ քահանայի մահը։

Հանգիստ արժանաւոր հովւի ոսկորներին։

Մարտիրոս Սիմէօնեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Չորեքշաբթի, մայիսի 20-ին, տ. Վոլսկայայի բնակարանում կայացաւ մայիսի 29—31-ին կազմակերպելի հանգանակութեան առիթով ընտրված բոլոր մասնաժողովների նախագահների խորհուրդը, Վոլսկայայի նախագահութեամբ։ Նիստին մասնակցում էին տիկնայք Պետերսօն, Խատիսեան, Թաւլիբեան, Աւթանդիլեան, Բոխլինա, նահանգապետ Ստրախովսկի, քաղաքագլուխ Խատիսեան, պ. պ. Արշակ Միլեան, Ալդատաշեան, Մինաս Բերբերեան և Հ. Առաքելեան։

Ժողովը կայացրեց մի քանի որոշումներ՝ հանգանակութեան, զբօսանքի և ներկայացումների մասին, որոնք տեղի են ունենալու մայիսի 29-ին, 30-ին և 31-ին։

Մամուլի մասնաժողովի կողմից Հ. Առաքելեան յայտնեց, որ անհրաժեշտ է գումարել բոլոր պարբերական հրատարակութիւնների խմբագիրների և հրատարակիչների ժողով, միասին խորհրդակցելու և որոշելու մամուլի մասնակցութեան վերաբերեալ խնդիրները։ Որոշվեց գումարել այդ ժողովը։

◆ Նպաստամատոյց Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, որի մասին յայտնեցինք երէկ, կայանալու է ոչ թէ կիրակի, այլ չորեքշաբթի երեկոյեան, մայիսի 27-ին։

◆ Յօգուտ հայ փախստականների Մայկոպի հայերից այս օրերս Թիֆլիսում ստացվեց մի վագօն ալիւր, որը ուղարկվեց Էջմիածին, Եղբայրական Կոմիտէտին, այնտեղ եղած փախստականներին բաժանելու։

◆ Երէկ Սարըղամըշից եկող սանիտարական գնացքից Նաւթլուղի դասաւորող հիւանդանոցում ընդունվեց 185 հոգի, որոնցից հետեւեալ 18 հոգին հայեր են. 1) Համբարձում Մարգարեան (Երեւանի նահ. մոլլացատումցի), 2) Սարգիս Ցակոբեան (Երեւանի նահ. Թակնալեցի), 3) Արտաշէս Բաբլոյեան (ուլիա-Նորաշէնցի), 4) Կարապետ Կոպալեան (ալէքսանդրօպօլցի), 5) Ցովհաննէս Մարտիրոսեան (Կարսի շր. դալմուքլեցի), 6) Գրիգոր Ստեփանեան (Օլթիի շր. անտիեցի), 7) Բենիամին Ցովհաննիսեան (Ալէք. գաւ. տօգիւթլեցի), 8) Իսկանդար Հայրապետեան (Շուշու գաւ. չլխրեցի, 9) Մովսէս Գալստեան (Երեւանի. արտաշատցի),10) Ղուկաս Բաղալեան (Զանգեզուրի շրջ. Թոլօղեցի), 11) Տիգրան Զօրանեան (Ղազախի գաւ. ուզունթալացի), 12) Գրիգոր Կարայեան (Շուշու գաւ. դայաբաշեցի), 13) Արշակ Մովսիսեան (Կարեագ. գաւ. եթըմլուեցի), 14) Մեսրոպ Ցարութիւնեան (Էջմիածնի գաւ. մաղարջիեցի), 15) Սմբատ Աւագեան (իգդիրեցի), 16) Ցովհ. Բաղդասարեան (գանձակեցի), 17) Կարապետ Օրանցեան (հինախիջևանցի) և 18) Արտաշէս Մարտիրոսեան (Ալէքսանդրօպ. գաւ.)։

◆ Նաւթլուղի դասաւորող հիւանդանոցում ներկայումս գտնվում են 205 հոգի հիւանդ և վիրաւոր զօրականներ։ Երէկ այդ հիւանդանոցից քաղաքային հիւանդանոցները փոխադրված են երկու հիւանդ զօրական։

◆ Այսօրվանից քաղաքային վարչութիւնը սկսում է շաքարի վաճառքը քաղաքի հետեւեալ թաղամասերում՝ 1) Սօլդատսկի բազար, Փոքր. Վանքի փողոցում, 2) Վէրայի հրապարակում և 3) Հալաբարում, Կախետինսկի հրապարակում։ Իւրաքանչիւր մարդ կարող է ստանալ մի գիրվանքից ոչ աւելի։ Վաճառքը կը սկսվի առաւօտեան ժամը 8-ից մինչև երեկ. ժամը 6-ը, 4 ժամ ընդմիջումով ճաշի ժամանակ։

◆ Երգիչ Բ. Ամիրջան վերադառնալով Պետրոգրադից՝ ներկայումս գտնվում է Թիֆլիսում, ուր մնալու է մինչև յունիս ամսի սկիզբները։

◆ Ինչպէս լսում ենք, Թիֆլիսի ժողովարանում այս ամառ սիմֆօնիական օրկէստրը գործելու է երաժիշտ Գր. Միրզոյեանի ղեկավարութեամբ։

◆ Երէկ, առաւօտեան 9½ ժամին, քաղաքների միութեան աւտոմոբիլներից մէկը Պուշկինեան փողոցում տակովն առաւ 11 տարեկան մի երեխայի և սպանեց նրան։ Երեխան դռնապանի որդի է։ Շօֆերը ձերբակալվեց։

◆ Մեզ հաղորդում են. «Լայպցիգի համալսարանի փիլիսոփայութեան դոկտոր Տիգրան Մարգարեանը հրաւիրվել է առաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին դասախօսելու Թիֆլիսի կանանց բարձրագոյն կուրսերում։ Պարոնը ցարդ վարել է Ներսիսեան դպրոցում և ապա Էջմիածնի ճեմարանում հոգեբանութեան և մանկավարժութեան դասախօսի պաշտօնները»։

◆ Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն թոյլատրել է, որ Հալաբարի կանանց պրոգիմնազիան յուլիսի 1-ից վերածվի գիմնազիայի։

◆ Քաղ. վարչութեան ստացած տեղեկութեան համաձայն, վերջին օրերս աւելացել է Թիֆլիս բերվող անասունների թիւը, և գներն էլ իջել են։ Վարչութեան մէջ հարց է ծագել իջեցնել մսի սակագինը։

◆ Քաղաքային վարչութեան մէջ եղած հայ ծառայողները յօգուտ հայ կամաւորների իրանց մէջ հանգանակել են 369 ռուբլի։

◆ Թօքախտի դէմ մաքառող ընկ. կազմակերպած «Սպիտակ Ծաղկի» օրը, ինչպէս երեւում է վերջնական հաշւից, հաւաքվել է ընդամենը 7717 ր. 86 կ., որից, ծախսերը դուրս եկած, զուտ արդիւնք մնացել է 6550 ր. 20 կոպէկ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Հայկական ներկայացում

Հայ դերասանական ընկերութիւնը տիկ. Սիրանոյշի մասնակցութեամբ, չորեքշաբթի, մայիսի 20-ին, ներկայացրեց «Համլէտը»։

Համլէտի դերը կատարում էր տ. Սիրանոյշը։

Համլէտի դերը, որ պահանջում է մարդկային ամենատեսակ զգացումների հաւաքական ու բուռն արտայայտութիւն, չերեւաց բեմի վրա։

Տիկին Սիրանոյշի խօսքերի ոյժը թոյլ էր, շեշտերը երերուն, թափը կոտրված ու ընկճված։ Հաչակաւոր մենախօսութիւնը նա արտասանեց անգոյն։ Չէր երեւում անվճռականութեան խորին թախիծ և պարտքի կատարման հանդէպ ունեցած թուլութեան զգացումի տառապանքը։

Այդ ամենից բացի կանացի ձայնը ամեն խօսքի և ամեն շեշտի մէջ մատնում էր տիկ. Սիրանոյշին։

Խաղը տպաւորութիւն չը թողեց։

Տպաւորութիւն չը թողեց առ հասարակ ողջ ներկայացումը։

Ներկայացման թուլութիւնը շեշտելու համար, բաւական է ասել, որ «Համլէտի» ընթերցումը աւելի տպաւորութիւն է թողել մեզ վրա իր ժամանակին։

Դերասաններից համեմատաբար լաւ էր միմիայն պ. Միրզոյեան։

С.

ՄԱՄՈՒԼ

Վրաց «Թանամ. Ազրի» լրագրի № 61-ի մամուլի բաժնում տպված է «Մշակի» № 101-ում լոյս տեսած Ատրպետի «Անդաւաճան դրացիներ» վերնագիրը կրող յօդուածը, որ վերաբերում էր Իմերեթիի վրացիների և հայերի միջև գոյութիւն ունեցող բարեկամական փոխ-յարաբերութեանը։

Նացիոնալիստական ու մառախուղը,—ասում է «Թան. Ազրին»,—աստիճանաբար ցրվում է և մաքրում ճշմարտութեան ուղին։ Ահա թէ «Մշակ» հայ լրագիրը իր № 101-ի մէջ ինչ է գրում մահմեդական վրացիների վերաբերեալ։

Ապա առաջ բերելով «Մշակից» վերը յիշած յօդուածի համառօտ թարգմանութիւնը, լրագիրը ասում է.

Սա կրկնակի անգամ ապացուցում է, թէ որքան անհիմն են եղել այն տեղեկութիւնները, որոնք վերաբերում էին մահմեդական վրացիների դաւաճան լինելուն։ Մենք մի քանի անգամ շեշտել էինք, որ Ռուսաստանի դէմ եղողները մի քանի անհատներ էին և ոչ ամբողջ ժողովուրդը, ինչպէս հաւատացնում էին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պետրոգրադ, 7 մայիսի

Պետրոգրադի հայ ուսանողութեան «Ժողովի» բիւրօն յայտնում է ի գիտութիւն ուսանողական գանձարկղի պարտապաններին, թէ հետեւեալ ընկեր ուսանողները՝ որ. Պապովեան, Ա. Աղաջանեան, Ս. Տէր-Յովհաննիսեան, Մ. Մարգարեան, Վ. Քանայեան և Գ. Զգմնչեան լիազօրված են «Ժողովի» կողմից գանձել հին պարտքերը։ Թիւրիմացութիւնների և շահագործութիւնների տեղիք չը տալու համար, բիւրօն խնդրում է յարգոյ պարտապաններին ճանաչել միայն այդ ընկերներին, որոնք և կը ներկայացնեն համապատասխան մուրհակները կամ ստորագրութիւնները։

Բիւրոյի նախագահ՝ Ա. Աղաջանեան

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

ՌՈՒՍ. ԲՈՒՍՏՐԵԱՆՍԿ ՍՏԱՆԻՑԱ, եղբ. Սարգիս և Սամսոն Արմաղանեաններին.—Դուք գրում էք, որ 1914 թ. դեկտ. 8-ին ուղարկել էք 50 ր. մեզ, փախստականների համար։ Այդպիսի գումար մենք չենք ստացել։ Ստացել ենք ապրիլի 17-ին ձեր ուղարկած 10 ր., որ և յիշատակված է «Մշակի» № 88-ի մէջ։

ԼՈՒԳԱՆՍԿ, Հազարապետ Դանիէլեանին.—Ձեր ուղարկած 19 ր. յօգուտ հայ կամաւորների արձանագրված է «Մշակի» № 71-ի մէջ, իսկ 100 ր. յօգուտ փախստականների՝ «Մշակի» № 102-ի մէջ։ Հաճեցէք ուշադրութեամբ կարդալ։ Համաձայն ձեր նամակի, այդ 100 ր. կը յանձնենք Թիֆլիսի Կենտրոնական Բիւրոյին, եթէ միայն նա ընդունում է նուէրներ յօգուտ փախստականների. իսկ եթէ ոչ, պէտք է յանձնենք կամ Էջմիածնի Գլխ. Յանձնաժողովին, կամ Նպաստամատոյց Ընկերութեան և կամ Հայկական Կենտրոնական Կոմիտէտին (կից Կ. Հ. Բարեգ. Ընկ.)—երեք հաստատութիւններ, որոնք ընդունում են նուէրներ յօգուտ փախստականների։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բագու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	10 ժ. 23 ր.	երեկ.
	» Բօրժոմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	6 ժ. 53 ր.	առաւ.
	Բօրժոմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Պուշկին, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ջղային եւ երեխայոց հիւանդութ. և ծաղկահատ.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին. հիւանդ. և չափաւ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-Բ.ԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝ Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—85

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԴԻԼԻՋԱՆՈՒՄ

տրվում են **ԱՄԱՌԱՆՈՑՆԵՐ.**

Ցանկացողները տեղեկութիւնների համար կարող են դիմել հետեւեալ հասցէով. Дилижанъ. Правленiи О-ва Благоустройствъ.

(ե.) 337. 2—1

ԿՈՋՈՐՈՒՄ

Մի ինտելիգենտ ընտանիքում ընդունվում են

ՆԱԽԼԵՐՆԻԿՆԵՐ

Նոյն տեղը կարելի է և պարապել աշակերտ-աշակերտուհիների հետ պետական միջնակարգ դպրոցների բոլոր առարկաներից։ Դիմել մինչև յունիսի 1-ը—Թիֆլիս, Գրաֆսկայա, 7. Ստեփանեանցին, իսկ յունիսի 1-ից—Կոջոր, Արղութեանի ամարանոց, նոյնին։ (ու) 333. 2—2

ՀՐԱՒԷՐ

Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8-ին, մայիսի 22-ին 1915 թ. Քամոյեան—ս. Գէորգ եկեղեցում նշանակված է ծխական տարեկան ընդհանուր ժողով։

Զբաղմունքի առարկաներն են

1) Եկեղեցապատկան կալվածների վերաշինութեան հարցը։
2) 1914 թ. տարեկան հաշւի քննութիւնը։
3) 1915 թ. նախահաշւի քննութիւնը։
4) Զեկուցում Վերատեսուչ Յանձնաժողովի։
5) Վերատեսուչ Յանձնաժողովի 1 անդամի ընտրութիւնը։

Քամոյեան—ս. Գէորգ եկ. Հոգաբարձութիւն։

Ծանօթ.—Համաձայն նոր կանոնադրութեան, որքան ծխական էլ ներկայ լինի, ժողովը կը համարվի կանոնաւոր։ (ու.) 321. 2—2

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅ ԱՐԿԱԾԵԱԼՆԵՐԻ

հետեւեալ հրատարակութիւնները

1) «ԳԵՂՈՒՆԻ» պատկերազարդ հանդէսի 1906 թ. համարը, յօգուտ կովկասահայ արկածեալների . 4 ր.
2) «ԳԵՂՈՒՆԻ» պատկերազարդ հանդէսի 1909 թ. համարը, յօգուտ Ադանայի արհաւիրքներին ենթակայ հայերի . . . . 4 ր.
3) «ՀԱՅԻ ԿՏՈՐ ՉԷԹՈՒՆՑՈՒՆ», յօգուտ Զէյթունի հայ սովեալների 2 ր.
4) «ՏՆԱՅԻՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», բժշկ. Գ. Բաբեանի I հատոր, Բնախօսութիւն եւ անդամազննութիւն . 1 ր.
5) «ՇԷՔՍՊԻՐ ԵՒ ԻՐ «ՀԱՄԼԷՏ» ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆ ՈՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ», Պ. Աղամեանի 1 ր.
6) «ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՊՈՒԿ», Քամալեանց Ս.-ի . 50 կ.

Յիշեալ գրքերը Թիֆլիսում մեզանից գնողները կարող են իրանց իսկական գնով ձեռք բերել։

Թիֆլիսից դուրս պահանջողների հաշւին է ճանապարհածախսը։

1. 0—9

Գոյքը Կրակից Փոխադարձ Ապահովագրող Թիֆլիսի Ընկերութեան Վարչութիւնը

յայտնում է ի գիտութիւն Ընկերութեան պ. պ. անդամների, որ կիրակի, մայիսի 31-ին ս. թ., առաւօտեան ժամը 11-ին, Թիֆլիսի Քաղաքային Դումայի դահլիճում

տեղի կունենայ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ի տեղի մայիսի 17-ին չը կայացած ժողովի։ Այդ ժողովին քննութեան կը դրվեն բոլոր այն հարցերը, որոնք նշանակված էին մայիսի 17-ի ժողովի ժամանակ։ Բաց թողում Վարչութիւնը պատիւ ունի յայտնելու պ. պ. անդամներին՝ 1) որ, համաձայն Ընկ. կանոնադրութեան § 26-ի, այս անգամին նշանակված ժողովը, յամենայն դէպս, կը համարվի օրինական, [illegible] նայած ներկայ եղող անդամների քանակին, և 2) որ ընդհ. ժողովին մասնակցելու իրաւունք ունենալու համար տրված հաւատարմագրերի վերաբերեալ Ընկերութեան վարչութեան կողմից որոշված են հետեւեալ կանոնները. ա) իր կայքը ապահովագրել տուող այն անձը, [illegible] կամենում է իր ձայնը տալ ուրիշին, պէտք է ստանայ անպայման անձամբ կամ գրաւոր դիմումով՝ հաւատարմատարի միջոցով՝ Վարչութիւնից հաւատարմագրի բլանկ, որ տրվում է իւրաքանչիւրին մի հատ, Վարչութեան անդամի ստորագրութեամբ և Ընկերութեան կնքով վաւերացված, բ) հաւատարմագիրը, ապահովագրել տուողի ստորագրութեամբ վաւերացված, ներկայացվում է Վարչութեանը կամ անձամբ և կամ թէ այն անձի միջոցով, որին տրված է այն, և կամ թէ պօստով՝ ուղարկված ապահովագրել տուողի կողմից, գ) յիշեալ կանոնները չեն վերաբերում այն հաւատարմագրերին, որոնք վաւերացված են նոտարական կարգով, դ) այդ կանոնները չը գործադրողների հաւատարմագրերը չեն ընդունվի Վարչութեան կողմից և ե) հաւատարմագրերը պէտք է ներկայացվեն Վարչութեանը ընդհանուր ժողովից ոչ ուշ՝ քան երեք օր առաջ։

(30) 339. 2—1

Յունիսի 1-ից մինչև օգոստոսի 15-ը բացվում են ԱՄԱՌԱՅԻՆ

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ

կուրսեր՝ առեւտրական, բանկային, գործարանային և մանր վարկի—

Յովհաննէս Զ. Տէր-Ստեփանեանի։ Նոյն տեղը վաճառվում են գ[…] սագրքեր ինքնուրոյն կրթ[…] հաշւապահութիւն սովորելու համար։ Նրանք, որոնք անկարող կը լինեն աւարտել ամառային կուրսերը, կարող են շարունակել՝ ՁՐԻԱԲԱՐ սովորելով աշնանը։ Հասցէն՝ 1-я Тумановская ул. с. д. № 13. (օ. մ.) 334. 5—2

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный